

Americká média v hledáčku Donalda Trumpa

První březnovou sobotu se americký prezident Donald Trump probudil ve svém odpočinkovém letovisku v Mar-a-Lago na Floridě a jak už se stalo jeho zvykem, hned po ránu vyslal do světa sérii vzkazů na twitteru. V tomto konkrétním případě šlo ale i na standard Donalda Trumpa o mimořádně výbušná sdělení. Donald Trump obvinil svého předchůdce v úřadě Baracka Obamu, že ještě jako prezident nechal v loňské americké kampani odposlouchávat Trumpův volební štáb v jeho sídle v newyorské Trump Tower.

• Daniel Anýž

Jak hluboko prezident klesl, že odposlouchával mé telefony přímo během posvátného volebního procesu. To je Nixon/Watergate. Špatný (nebo nemocný) člověk!“ zněl poslední z celkem tří vzkazů, které Trump obvinění věnoval.

Pro velká americká média to samozřejmě byla zpráva dne. Do aktuální atmosféry ve Washingtonu, kdy Bílý dům musí vysvětlovat, zda loňské kontakty Trumpova volebního týmu s Rusy nepřekročily zákon (nebo zda dokonce nemohly Moskvu inspirovat k torpédování kampaně Hillary Clintonové), tento prezidentův výpad proti svému předchůdci v úřadě – závažností obvinění bezprecedentní v americké poválečné politice – hodil další bombu.

Základní otázky, na které média, ale také členové Kongresu, chtěli znát odpověď, logicky zněly: Kde Donald Trump informaci získal? Z jakého zdroje? Čím ji má podloženou? Prezident už ale nic nesdělil, sami novináři se vydali cestou nepřímých důkazů a dedukce, a dospěli k velmi pravděpodobnému závěru.

Donald Trump si o odposleších svého volebního štábu přečetl na webu Breitbart News, kde informace vyšla v pátek, den před tím, než ji on sám vyslal do světa. Článek Breitbart News se přitom odvolával na rozhlasovou talk show konzervativního moderátora Marka Levina, jenž se sám odkazoval na listopadový článek pravicového webu HeatStreet.com. Kde vše bylo opřeno o „dva různé zdroje“, samozřejmě anonymní, „s kontakty do komunity kontrazvědky“.

V době psaní tohoto textu v polovině března se celá věc ze strany Bílého domu nijak neposunula. Ani prezident, ani jeho tým původ informace blíže nekomentovali. Připomeňme však, že šéfem webu Breitbart News, kde si prezident Trump informaci přečetl, byl až do loňského července Stephen Bannon, současný hlavní politický stratég Bílého domu. Patrně nejvlivnější muž Trumpova týmu, který kontroluje také komunikaci.

A vše nasvědčuje tomu, že prezident USA založil svá nesmírně vážná prohlášení, která, pokud by se potvrdila, mohla otřást americkým ústavním pořádkem, na informacích, jež samo

jeho okolí před tím implantovalo do mediálního prostoru.

Bannon: radikální konzervativec

Vraťme se na chvíli ještě ke Stevu Bannovi. Právě on udělal z webu Breitbart News, kterého se ujal na jaře 2012, platformu radikálně pravicových, krajně konzervativních názorů. Na webu kromě jiného pravidelně publikovali příznivci ultrapravicového hnutí „alt-right“, propagujícího tvrdě protiimigrační, protimuslimské a až do rasismu přesahující postoje.

Nebyla náhoda, že loni v srpnu, kdy se zdálo, že jeho předvolební kampaň ztrácí směr a dech, si Trump vybral Bannona za nového šéfa kampaně. Bannon jen přitlačil na Trumpova populistická témata. Na odpor proti imigraci, proti multilaterálním tržním dohodám, proti politickému establishmentu, proti od života odtrženým elitám. A v neposlední řadě – proti „zkorumpovaným, zaprodaným, nečestným, hloupým, prohaným“ médiím.

Donald Trump vyhrál, po jeho nástupu do

Bílého domu mnozí předpokládali, že jako prezident se změní. Umírní své názory, především v zahraniční politice, ukáží se ve stylu. V některých ohledech se tak stalo. Jako prezident už Trump nechce rozpouštět NATO, bude dále formálně dodržovat politiku jedné Číny. A ani některé jeho vnitropolitické kroky nebudou asi tak radikální, jak hlásal v kampani. Například reformu zdravotnictví Baracka Obamy nesmete ze stolu jako celek, ale některé její podstatné prvky zachová.

Pokud se ale po nástupu do Bílého domu ve srovnání s kampaní něco posunulo opačným směrem, tedy naopak dále radikalizovalo a vyhrotilo, tak je to právě tažení proti tradičním médiím. Kam patří celoamerické deníky, celoplošné i kabelové televize (s výjimkou konzervativní a Trumpovi nakloněné FOX News), velké zpravodajské agentury (AP a Reuters) a také zpravodajské weby, jako například v USA i ve světě poměrně hodně sledovaný server Politico.com.

Pokračování na straně 4

BYL BYSTĚ SPOLEČENSKY OUIT, KDYBYSTĚ SE OBĚAŠ LIDEM NEUKAZAL V JELENIZI.

Zajímavá klubová akce po letech Mezigenerační setkání v Ostravě

Po několikaleté odmlce, ale v pořadí už 13. setkání napříč generacemi novinářů Moravskoslezského a Olomouckého kraje, se na konci ledna letošního roku uskutečnilo v Ostravě. V bývalém Domě výrobních družstev (v současnosti Klub Alfa) se s přispěním Syndikátu novinářů Moravskoslezského a Olomouckého kraje (MOSOL) setkala zhruba padesát zástupců médií všech generací. Účastnili se i fotografové nebo kameramani.

● David Moravec

V minulosti bývala taková setkávání v Ostravě tradicí, později od jejich pořádání ostravská organizace SN ČR pro nezájem upustila a teď se ukazuje, že novináři se opět chtějí setkávat. V roce 2015 byla proto tradice obnovena.

„Je důležité, že jsme navázali na mnohaletou tradici setkávání novinářů. Byla jsem překvapena, kolik lidí mladé generace se letos akce účastnilo,“ řekla s nadšením předsedkyně regionální organizace Martyna Radlowska-Obrusník.

Podle ní je mezigenerační setkání perfektním základem pro budoucnost syndikátu v regionu. „I pro integraci novinářského prostředí. Doufám, že v příštím roce budeme v tradici pokračovat. Chtěli bychom ji také rozšířit o vyhlášení novinářské soutěže pro mladé talentované kolegy,“ dodala Radlowska-Obrusník.

Foto Lukáš Kaboň

Hojná účast potvrdila, že novináři projeví opět zájem se setkávat

Syndikát byl u založení mezinárodní iniciativy Novináři V4 na obranu svobody médií

Na začátku února se konala konference Stav ohrožení – Svoboda médií a společnosti ve střední Evropě, které se účastnil předseda Syndikátu novinářů ČR Adam Černý. Akci pořádala platforma Svobodu médiím!. Ta bojuje za pluralitu a nezávislost sdělovacích prostředků. K důležitým výstupům celé akce se zařadilo založení Středoevropského výboru Svobodu médiím a přijetí společného dokumentu.

Při příležitosti konference se v Presscentru syndikátu konal workshop za účasti novinářů z České republiky, Polska, Maďarska a Slovenska.

Zástupci z řad zahraničních médií, mezi které se zařadil mimo jiné šéfredaktor slovenského Deníku N Matúš Kostolný nebo redaktor prestižního polského listu Gazeta Wyborcza Wojciech Maziarski, založili v sídle SN ČR Středoevropský výbor Svobodu médiím a přijali Pražskou deklaraci.

V deklaraci vyjádřili vůli podporovat média veřejné služby a bojovat proti autoritářským tendencím v ovládnutí médií jako takových. Členové nové mezinárodní platformy chtějí podnikat společné kroky pro zvýšení nezávislosti soukromých i veřejnoprávních médií v zemích střední Evropy, kde panuje v uvedeném ohledu nepříznivá situace.

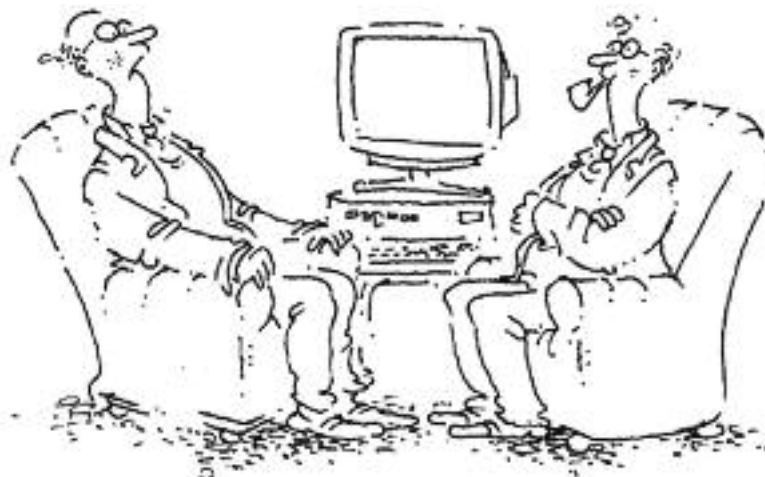
Márton Gergely, zástupce z Maďarska, popsal na workshopu radikální kroky premiéra Orbána vůči médiím, včetně faktického zrušení nejvlivnějšího opozičního listu Nepszabadsag.

K udržení plurality mediálního prostředí by měl podle něj přispět nezávislý regulační orgán, ve kterém by působily respektované osobnosti.

Středoevropský výbor Svobodu médiím bude v následující době koordinovat kroky k posí-

lení nezávislosti mediálního prostředí. Zváží také možnost vytvoření vícejazyčného portálu, který by poskytoval informace odborné i široké veřejnosti.

red

ANO, INTERNET MÁ VEĽKOU BUDOUCNOSŤ. ROZHODNĚ VĚTŠÍ NEŽ ČLOVĚK.

Kresba Vladimír Renčín

Jiří Jilík se stal Osobností Moravy za rok 2016

Spisovatel, publicista, scenárista, novinář, učitel a bývalý šéfredaktor Slováckých novin Jiří Jilík, který je členem Klubu novinářů Zlínského kraje SN ČR, obsadil první místo v anketě Osobnost Moravy 2016. Akci pořádala Moravská národní obec.

• Vlastimil Langer

J sme upřímně potěšeni velkým zájmem o zapojení se do hlasování. Dokladem toho je celkový počet hlasů, který dosáhl výše 15 755. Každý z těchto hlasů je jedinečný a má svou váhu. Do posledních dní nebylo jasné, která z dvaceti nominovaných osobností se stane Osobností Moravy 2016. Nakonec tato pocta náleží na základě vašich hlasů panu Jiřímu Jilíkovi, kterému srdečně blahopřejeme," uvedli organizátoři ankety.

„Popravdě řečeno, byl jsem vítězstvím v anketě překvapen, protože se považuji za člověka slováckého regionu. Jestliže moje tvorba oslovila i čtenáře nebo diváky v širším prostoru Moravy, jsem tomu pochopitelně rád a těším se z toho. Pro každého člověka, a tedy i pro mne, je taková cena potvrzením, že jeho práce má smysl," řekl Jiří Jilík k vítězství v anketě.

Jiří Jilík (*1945) za svou literární činnost v žánru literatury faktu obdržel řadu cen, je no-

sítelem Ceny Miroslava Ivanova, Ceny E. E. Kische, Ceny Petera Jilemnického, trojnásobným laureátem PRIX NON PEREANT v soutěži Média na pomoc památkám (2003, 2006, 2013).

Dvě desítky jeho knižních titulů jsou inspirovány zejména lidovou kulturou a historií Slovácka. Je mj. scenáristou nestárnoucího dětského filmu Pětka s hvězdičkou (režie M. Balajka).

Jiří Jilík je od 70. let autorem a moderátorem pořadů folklorního festivalu Jízda králů ve Vlčnově, pro Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici řadu let připravuje a moderuje komorní pořad věnovaný regionální literatuře Slovácká čítanka. Je zakladatelem a dlouholetým činníkem Historické společnosti Starý Velehrad a Expedice Chřiby. Od roku 2005 je čestným občanem Vlčnova. V roce 2014 mu Zlínský kraj udělil cenu Pro Amicis Musae za publicistickou a literární tvorbu. Žije v Uherském Hradišti.

Foto Archiv KNZ

Jiří Jilík

Americká média v hledáčku Donalda Trumpa

Dokončení ze strany 1

Tradiční média jako cíl

V kampani si Trump z těchto médií a jejich novinářů udělal vděčný cíl svých výpadů. Chtěl-li rozvášnit dav, stačilo ukázat do zadních řad do shluku novinářů za železnou ohradkou a zvolat: „Podívejte se na ně, to jsou největší ubožáci, které znám.“ Autor tohoto textu, který se jako novinář zúčastnil tří Trumpových předvolebních mítinků, může z vlastní zkušenosti potvrdit, že to spolehlivě fungovalo. Dav by elektrizován přítomností „nepřítele“ zcela na dosah, takřka uvnitř, jeho vlastních řad.

V kampani však Trump s médii zároveň ještě potřeboval spolupracovat. Sice dokázal povýšit svůj twitter na svébytný komunikační kanál, kterým novinářům částečně určoval agendu, ale zároveň musel být co nejvíce přítomen v mediálním prostoru. A tak například jeho vztah se stanicí CNN byl jakýmsi oboustranným parazitováním. Trump věděl, že kdykoli si řekne, televize jej okamžitě pustí do vysílání. A v CNN zase věděl, že kdykoli se objeví na obrazovce, sledovanost půjde nahoru.

Po vítězství ve volbách se ale Trumpův tým evidentně rozhodl, že teď se už bude hrát jen podle jeho pravidel. Druhý den po inauguraci, kdy média rozporovala prezidentovo tvrzení o historicky rekordním počtu návštěvníků inaugurace, pronesla poradkyně Bílého domu Kellyanne Conwayová dnes už okřídlené prohlášení, že Bílý dům má vlastní „alternativní fakta“.

Mnozí novináři se tomu smáli, komentátoři

si ostříli ostrovtip na svých glosách. Jenže pak rychle následovaly mnohem vážnější prohlášení a také zcela konkrétní kroky. A byl to právě Steve Bannon, kdo předestřel nový půdorys vztahu Bílého domu a médií.

Útočný Trumpův slovník

V rozhovoru pro New York Times řekl, že „médiá by měla být zahanbena, ponížena“, že by „měla držet pusy (shut up)“ a nějakou dobu „jen poslouchat“. A z pohledu Bílého domu označil média za „opoziční stranu“. Toto jasně vyhlášené války, pak ještě jen vygradoval a potvrdil sám prezident Donald Trump, když média opakovaně nazval „nepřitelem lidu“.

Trump má rád květnatý slovník, a je zřejmé, že občas se svými prohlášeními, a popraskem, která vyvolají, dobře baví. Do této kategorie může patřit právě i sousloví „nepřítel lidu“. Nicméně válka Bílého domu s médii – zatím ve formě ostrakizace a potlačování „nepohodlných“ novinářů – už skutečně začala.

Obsazení tiskového centra Bílého domu bylo rozšířeno o zástupce médií, jež jasně sympatizují s názory a programovou agendou prezidenta Trumpa. Na tom by nebylo samo o sobě nic špatného. Naopak je třeba popravdě přiznat, že ustálený okruh zpravodajců v Bílém domě byl ustrnulý a výsledkem občas bylo nezajímavé (až zbytečné) zpravodajství. Zcela jinou věcí však už je, když Bílý dům začne výše sympatizující novináře a média výrazně preferovat, případně jsou to právě jen tito žurnalisté, kteří dostanou příležitost se zeptat.

Jak se stalo například na konci ledna na společné tiskovce Donalda Trumpa s kanadským premiérem Justinem Trudeauem. Je zcela běžné, že americká média využijí každé příležitosti, aby se prezidenta dotázala na pro ně nejdůležitější téma dne. Což v danou chvíli byla kauza generála Michaela Flynnna, pod nímž se právě kymácela čerstvá židle prezidentova poradce pro národní bezpečnost.

Flynn později ten den skutečně rezignoval, nicméně na zmíněné tiskovce tentokrát padly jen krotké dotazy ohledně příštích americko-kanadských vztahů. Bílý dům se totiž pojistil, a povolal jen spolehlivé novináře z prezidentovi nakloněných médií. Konkrétně z televizní sítě Sinclair Broadcast Group, jejíž zpravodajství Trumpovi stranilo už v primárkách a v prezidentské kampani, a dále z konzervativního webu Daily Caller.

Tiskovky pro vybrané

Jinou metodu filtrování, oddělení „zrna od plev“, pak uplatnil mluvčí Bílého domu Sean Spicer, když uspořádal tiskové sezení, na které však pustil pouze vybraná média. Opět sice platí, že to není zcela výjimečné, takový formát se v mediální praxi objevuje, nápadné ale je, kdo zůstal za dveřmi. Například deník New York Times, televize CNN či web Politico. Zatímco popovídat s Trumpovým mluvčím si naopak mohly například konzervativní kabelová televize One America News Network nebo také (jaké překvapení?!) web Breitbart News.

Z hlediska novinářské solidarity je nadějně,

že některá média účast na této schůzce rovnou odmítla, a jiná následně oznámila, že příště se takového „výběrového“ formátu už nezúčastní. S touto metodou tedy Bílý dům a jeho mluvčí Sean Spicer patrně neuspějí. Jak však názorně ilustrovala výše rozebraná kauza s Trumpovým obviněním Obamy z odposlechů, Bílý dům je ve své mediální komunikaci mimořádně, až nebezpečně, kreativní.

Bílý dům a spříznění „novináři“ nejdříve vytvoří svoji vlastní, alternativní „realitu“, kterou pak prezident následně prezentuje jako skutečnost, důkaz svých tvrzení. Mediální prostředí se tím uzavírá v informačně uzavřeném, pro zdraví svobodné společnosti škodlivém kruhu.

Naštěstí ale signály ukazují, že každá akce vyvolává reakci, každý tlak protitlak. V prvním měsíci po Trumpově zvolení získal New York Ti-

mes, v papíře i na webu, 200 tisíc nových předplatitelů, desetkrát více než ve srovnatelném období rok před tím. A rovněž menší nezávislé, novinářsky kvalitní projekty, jako je Marshall Project či web ProPublica, zaznamenaly příliv dotací. Prezident Trump a jeho stratég Steve Bannon to nebudou mít tak jednoduché, jejich mediální „shut up“ nebude tak snadný, jak si možná sami představovali.

Politici ve válce s médii Hledá se nepřítel lidu

Vypadá to, jako by američtí prezidenti občas dostali nápad vést i vlastní války, vybočující z válek tradičních, vedených proti jiným zemím. V roce 1964 tak vyhlásil Lyndon B. Johnson válku chudobě, o sedm let později spustil válku s drogami Richard Nixon. K válce s terorem zase byl George W. Bush jednoznačně donucen teroristickým útokem z 11. září 2001. Současný prezident USA Donald Trump se rozhodl vyhlásit válku médiím.

● Jaroslav Veis

Válka, kterou současný americký prezident zahájil, je dost neobvyklá. Je to válka s médii, a to především s mainstreamovými či tradičními. „Vedu válku s médii. [Novináři] jsou jedni z nejbezpečnějších lidí na světě,“ řekl při briefingu 21. ledna v sídle CIA, jen den poté, co se ujal prezidentského úřadu. Svou první válku tak vyhlásil rekordně rychle a vzhledem k tomu, že podle jeho jiných vyjádření stojí za to jít jen do takových válek, ve kterých se vítězí, nebo raději neválčit, lze usuzovat, že chce veřejný prostor ovládnout za každou cenu.

Profesor historie Julian Zeliger z Princetonské univerzity v komentáři pro CNN (vydáno dne 25. ledna 2017) nazvaném Trumpova první válka upozorňuje, že i když na média tvrdě útočili i jeho předchůdci, dělo se tak vždy v jednotlivých případech. Donald Trump to však provádí zcela systematicky a jeho cílem je ochromit fungování médií jakožto kontrolního mechanismu liberální demokracie.

Během pár týdnů on i jeho tým obohatili slovník novými pojmy (či spíše nálepkami) jako jsou „alternativní fakta“ (vlastní tvrzení lišící se od fakt pozorovatelných či prokázaných) nebo „fakenews“ (zprávy, avšak rovněž obecně média, která šíří informace neladící s prezidentovým názorem a viděním světa, přičemž vymezena jsou subjektivně názorem prezidenta a jeho týmu).

Zároveň začal Bílý dům favorizovat média prezidentovi přátelsky nakloněná nebo názorově spřízněná a někdy i blokovat přístup těch nevhodných a nevhodných, zkrátka fakenews, k informacím. A to i přesto, že média jako taková – a nikoli jen vybraná – jsou občanskou institucí výslovně chráněnou ústavou, jejímž úkolem je vést vládu k odpovědnosti a občanům poskytovat pravdivé informace (Fareed Zakaria v komentáři ve Washington Post, 2. 2. 2017).

Nepřítel lidu

Součástí války proti médiím jsou však i další

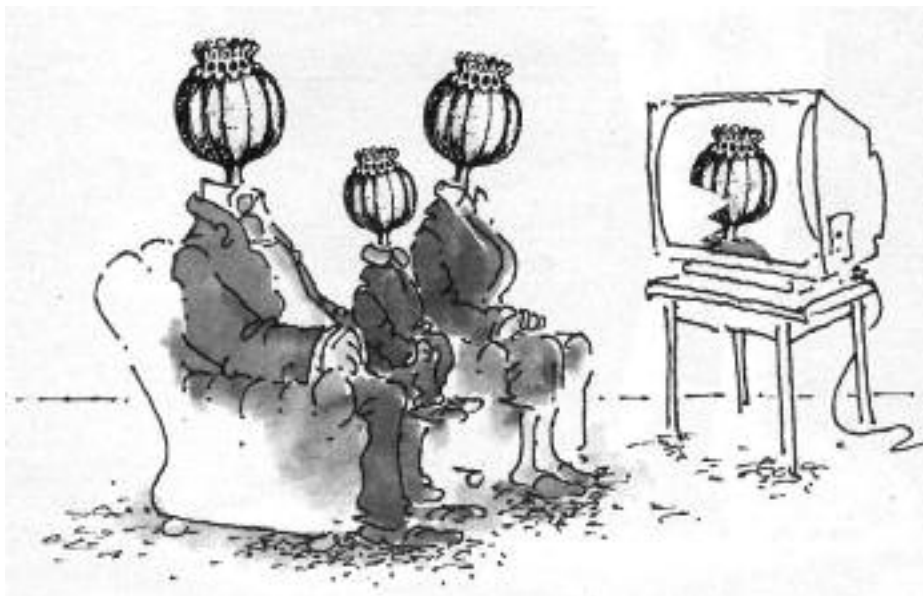
chytlavé nálepky. Trump i jeho tým tak označují média za opoziční stranu anebo ještě razantněji za nepřítele lidu. Trump to říká opakovaně, byť v reakci na kritiku upozorňuje, že má na mysli fakenews, kterážto kategorie je definována zkrátka tak, že zahrnuje všechny, kdo mu nejdou na ruku.

Nálepka nepřítel lidu, kterou Trump použil například na konferenci Konzervativní politické akce koncem února, je ale hodně toxická, a to nejen v americkém kontextu. Objevuje se už v latině (hostis publicus) a římský senát tak označil císaře Nerona, jehož pověst je poněkud pohoršující. Liboval si v ní za francouzské revoluce Robespierre a je ironické, že tehdejší revoluční tribunály odsuzovaly nepřátele lidu kromě jiného za „šíření falešných zpráv, jež rozdělují a znepokojují lid“. Nacistický ministr propagandy Joseph Goebbels zase označoval za nepřítel německého lidu židy a tisk označoval jako prohaný – „Lügenpresse“.

Moskevský zpravodaj New York Times Andrew Higgins připomíná (26. 2. 2017), že nepřátele lidu hojně hledali a zejména trestali jak Lenin, tak Stalin. „Těžko říct, zda si je prezident Trump vědom historických ozvuků tohoto označení, obecně spojovaného spíše s despotickými komunistickými vládami než s demokraciemi,“ píše. „Jeho rozhodnutí však nutí některé historiky k zamyšlení. Proč volený lídr demokratického státu používá nálepku, kterou se po Stalinově smrti vzhledem k jejím konotacím obávali užívat dokonce i v Sovětském svazu?“ Možná proto, že je to skvěle politicky nekorektní, do-
dáváme.

Je ta válka vyhraná?

Trump svou válkou s médii porušuje nejen pravidla fungování liberální demokracie, tak jak byla formována po více než dvě století, ale i žitě zkušenosti svých předchůdců. Bojovat s médii se nevyplácí, nakonec budou mít ona poslední slovo, pravila lidová moudrost. Jenže 21. století, jeho sociální média a v Trumpově

Kresba Vladimír Renčín

případě konkrétně Twitter právě tuto moudrost převrátily na hlavu.

Ve výroční přednášce na paměť novináře Daniela Pearla (17. února 2017) se problému věnoval konzervativní sloupkař Bret Stephens z listu Wall Street Journal a mimo jiné konstatoval, že právě Twitter začal zbavovat média role prostředníka mezi politiky a médii: „Dnes čte [americké] noviny jen 17 % dospělých mezi 18 a 24 lety na rozdíl od 42 % na počátku století. A dnes pracuje v [amerických] redakcích jen 33 000 lidí na plný úvazek na rozdíl od 55 000 před 29 lety. Když Donald Trump útočí na média, kope do zraněného zvířete.“

Všechno nasvědčuje tomu, že Trump, ale vlastně všichni dobře komunikující populisté a potenciální autokrati, jsou v této válce minimálně ve výhodném postavení. Mohou s veřejností komunikovat přímo a v prostředí, které není svázáno profesními pravidly, které bez skrupulí pracuje s emocemi – lze tomu také říkat s charismatem, které velkoryse přehlíží ověřování fakt, protože plní službu politickou, nikoli

informační. A ještě s něčím Trump podle Breta Stephense počítá: „Pravda o politice nepoctivosti, urážek a skandalizace je jednoduchá: Je zábavná. Politika, s jakou jsem se setkával po většinu svého života, byla až na několik výjimek vzdálená a nudná.“

Před vlastním prahem

Aniž se některý z českých politických populistů a potenciálních autoritářů explicitně přihlásil do války s médii, pilně se na tomto poli už dlouho činí.

Prezident Zeman dlouhá léta preferuje obskurní a okrajové mediální kanály a využívá každé příležitosti k urážení a ponižování nejen novinářů, kteří jsou k němu kritičtí, ale i těch neutrálních – shovívavý je jen k těm, kdo mu podlézají a odezírají ze rtů ještě nevyslovená přání. Jeho schopnost osobně využívat sociální média je sice poněkud omezena mírou jeho počítačové gramotnosti, avšak prostřednictvím mluvčího Ověčáčka se snaží svůj americký vzor co nejvíce napodobovat. (V přízni obskurnímu

mediálnímu prostředí a neměně obskurním politickým skupinám napodobuje i svého předchůdce Václava Klause.)

Čím dál více mu sekunduje Andrej Babiš, který navíc má v mnohém k Donaldu Trumpovi ještě blíže než Miloš Zeman. Nedávný Babišův konflikt s Českou televizí poté, co se pořad Reportéři (nikoli poprvé) kriticky věnoval jeho střetu zájmů, je ukázkovým příkladem další války politika s médii, přesněji řečeno s těmi, kdo ho nepodporují. Vzhledem k politickému potenciálu, který Andrej Babiš má, je to poměrně chmurná vyhlídka.

„Ještě nikdy nebyla potřeba kvalitní žurnalistiky tak zjevná jako dnes. Ještě nikdy nebylo zapotřebí, aby média i neziskové organizace více investovaly do věrohodného a důkladného zpravodajství. Máme-li prezidenta, který tvrdí, že vše, co média dělají, je nepodstatné a mylné, je nejvyšší čas se probudit a prokázat veřejnosti, jak moc se mýlí on.“ Tato slova sice pocházejí z v úvodu citovaného textu Juliana Zeligerera, jen s malými úpravami však platí i v Česku.

Prezident E.J.F. Mogens Blicher Bjerregård Populismu a nacionalismu lze čelit kvalitní novinářinou

Propagandě se lze bránit nejlépe pomocí pluralitních médií a vzděláváním novinářů. Je dobré být členem silné zájmové organizace, protože tak můžete dosáhnout většího vlivu. To jsou namátkou slova Mogense Blichera Bjerregårda, dánského novináře, který byl v letech 1999–2015 prezidentem dánských novinářských odborů a od roku 2013 šéfuje Evropské federaci novinářů (EFJ), která sdružuje na 320 tisíc žurnalistů ze 43 zemí. Počátkem roku navštívil Českou republiku a Mediažurnálu při této příležitosti odpověděl na několik otázek na současný stav mediální scény v tuzemsku i ve světě.

● Martin Melichar

Během vašeho semináře na Fakultě sociálních věd UK jste mimo jiné prohlásil, že studenti tamního institutu jsou budoucností žurnalistiky. Myslíte, že je důležité studovat žurnalistiku, aby se z vás stal dobrý novinář?

Ano, nepochybně. V budoucnosti potřebujeme výrazně prohloubit vzdělávání novinářů. Společnost se stává čím dál komplexnější, a proto je třeba vědět, jak fungují různé její oblasti. Novináři vedou rozhovory často s velmi vzdělanými lidmi a měli by se dostat na takovou úroveň, aby jim rozuměli.

Jaký jste si odnesl dojem z diskuse, která proběhla s novináři, kteří nejsou v oficiální struktuře Syndikátu novinářů ČR?

Měl jsem schůzku s oběma tábory. U nás v Evropské federaci novinářů se snažíme spojovat nejrozličnější novinářské spolky, což se týká zemí střední a východní Evropy. Vybrali jsme několik zemí z této oblasti a mezi nimi i Českou republiku. Přijel jsem proto, abych poznal mediální krajinu a zvažil, jakým způsobem můžeme v rámci EFJ pomoci. Počet zemí ze střední a východní Evropy, které patří mezi členy EFJ, je nízký. Zastávám názor, že všechny unie, a teď

nehovoříme pouze o EFJ, potřebují více členů. Razím krédo, že jednota znamená sílu.

O tom jste ostatně přesvědčoval i pražské studenty, je to pro ně podle vás téma?

Je vždy dobré patřit do silné organizace, můžete tím dosáhnout většího vlivu. Ukazuje to práce Evropské federace novinářů, jejímiž členy jsou novinářské syndikáty jednotlivých zemí. Váže se k tomu i profesionalita i výhody, které uvedené instituce nabízejí. Dále je třeba říct, že zkušenější novináři podle mého rádi předávají zkušenosti začínajícím kolegům. Proces běží ale i naopak – pro starší a zkušenější novináře znamená zpětná vazba od studentů opravdu mnoho.

Jaká je vlastně role Evropské federace novinářů?

Naší nejdůležitější rolí je monitorovat, co se děje v evropských institucích, což zahrnuje zejména sledování oblasti mediální politiky i problematiky pracovního práva. V Evropské unii existuje několik směrnic, které nás zajímají. Jsme zapojeni do legislativního procesu a snažíme se prosazovat lepší podmínky pro práci

novinářů. Zabýváme se problematikou autorského práva v mediálním kontextu, snažíme se tím přispět k pluralismu v Evropě, lobbujeme za whistleblowery a jejich bezpečnost a tak dále.

Angažujete se v platformě, která upozorňuje na porušování práv novinářů.

Platformu jsme před dvěma lety založili společně s Radou Evropy. V rámci evropských struktur poté přicházejí reakce a podněty k jednotlivým státům, kterých se to týká, aby dodržovaly základní práva. Například naše poslední zpráva se týkala Turecka, kde je vězněno více než 140 novinářů. Novinářům sice neposkytujeme finanční pomoc, ale členům v jednotlivých zemích se snažíme poskytnout podporu, jak jen to jde.

Jaké další země podle vás nejvíce porušují práva novinářů?

Třeba Ázerbájdžán nebo Makedonie. V mnoha zemích parlamenty nepochopily, proč je důležité mít svobodná média, což považují za velký problém. Nemusíme však chodit daleko, Polsko, Maďarsko a balkánské země jsou zářným příkladem uvedeného problému.

Prezident EJF Mogens Blicher Bjerregård

Co představuje – kromě porušování práv novinářů – největší problém současné žurnalistiky? Je to ekonomický tlak?

Obecně se dá říct, že novináři v mnoha zemích pobírají podprůměrné mzdy. Pokud nemáte slušné pracovní podmínky, je obtížné odvádět slušnou práci a dělat kvalitní novinařinu. Dobrou zprávou je, že zmíněný problém registruje Evropská komise nebo OECD. Existuje zkrátka snaha s tím něco provést. Nedávno jsem se sešel s komisařem pro evropskou sousedskou politiku Johannesem Hahnem, velmi intenzivně jsme o tomto problému hovořili.

Nezdravou situaci dále vyvolává, že v některých zemích jsou média pod enormním politickým tlakem.

Máte pravdu. Například novináři v Srbsku a dalších zemích musejí dokonce opouštět myšlenky Evropské unie a různých syndikátů, což je popírání základních práv a demokratické společnosti vůbec. V těchto zemích novináři nemají oporu v žádných institucích a nemůžou u vlády lobbovat například za lepší mediální legislativu. Je nepopiratelný fakt, že tam, kde existují silné odbory a novinářské organizace, tam je i silnější demokracie. Existují samozřejmě i výjimky, ale v zásadě to platí.

Zmínil jste Polsko a Maďarsko. Co si myslíte o situaci v těchto zemích ve vztahu ke sdělovacím prostředkům?

Vlády těchto států se snaží mít rozhodující vliv na to, jak o nich budou referovat veřejnoprávní média, novináři s tím samozřejmě nesouhlasí, spojují síly, bijí se za mediální svobodu a svá práva. Například v Polsku je mnoho let velkým problémem samotný systém, ve kterém jsou média úzce spjata s vládnoucími stranami.

Když půjdeme ještě dál, jak hodnotíte média a svobodu slova v Rusku?

To je obtížná otázka. Svobodná média prožívají v Rusku velmi složité období. Z Ruska přichází velké množství vládní propagandy, které lze nejlépe čelit pomocí pluralitních médií a vzděláváním novinářů. Například organizace Nordic Journalist Centre má pro mladé novináře ze severozápadní části Ruska rozsáhlý vzdělávací program. V této situaci, v jaké se nachází Rusko, je vůbec nejdůležitější dialog. Platí to i pro Polsko a Maďarsko a samozřejmě nejen pro ně.

V České republice jste strávil dva dny. Jak na vás působí zdejší mediální prostředí. Jaké informace se k vám odsud dostávají?

Zajímavý je příběh vašeho ministra financí. Je neuvěřitelné, že člověk v takovém politickém

postavení mohl vlastnit média, k takové situaci skutečně nemůže docházet. Obecně vzato by žádní politici neměli disponovat vedle politické moci také mocí mediální. Pokud se stanete ministrem financí, okamžitě musíte všechna média, pokud nějaká vlastníte, prodat.

Jakým způsobem takovým situacím můžeme zabránit?

Jedině legislativou. Proto je důležitá role Evropská unie a Rad Evropy, které se snaží radit jednotlivým zemím a těmto nezdravým fenoménům zabránit. Na jejich doporučení mají jednotlivé státy skutečně dbát.

Důležitou funkci plní veřejnoprávní média, která by měla fungovat jako jakési ostrůvky nezávislosti. Daří se jim plnit tuto roli v České republice a obecně v Evropě?

Nemohu hovořit o veřejnoprávních médiích v České republice. Nejdůležitější podmínkou pro kvalitní práci veřejnoprávních novinářů je samozřejmě absence jakýchkoli zásahů a vlivů ze strany představitelů politické moci. Důležitá je i jistá konkurence mezi veřejnoprávními a soukromými médii, která vytváří zdravé prostředí a přeneseně přináší kvalitnější mediální obsahy.

V Evropě se v souvislosti s negativními dopady globalizace dostávají do popředí hlasy extremistů, kteří pronikají do politiky. Jakou roli zde podle vás mají hrát média? Mají těmto lidem dávat prostor?

Média by měla přinášet nezaujaté informace o tom, co se děje, s čímž samozřejmě souvisí i nástup extremistických hlasů, který nelze zamlčet. Zažíváme neuvěřitelný rozvoj nezdravého populismu a nacionalismu. Novináři nemají jen držet mikrofon a nahrávat krajně formulovaná tvrzení. Jádrem je kritický přístup a vytváření kvalitní investigativní žurnalistiky. Dnes, kdy tu sedíme (27. ledna 2017 – pozn. red.) si připomínáme Mezinárodní den památky obětí holokaustu. Jako novináři nesmíme nikdy opustit, aby se tato hrůza kdykoli opakovala.

KLUK JE PŘÍMO POSEDEJÍ INTERNETEM. INU NEBYLI JSME V MLÁDÍ JINÍ!

Uplynulo 40 let od setkání Maxe van der Stoela s Janem Patočkou Novináři železná opona navzdory

„Jsem mluvčí Charty, ale mluvit jsem dosud mohl jen málo,“ zní ze čtyřicet let staré magnetofonové nahrávky, kterou v minulých dnech přivezl do Prahy novinář Dick Verkijk, slova profesora Jana Patočky. Tak začíná šest a půl minutový záznam v němčině ze setkání 1. března 1977 s tehdejšími nizozemskými ministry zahraničí Maxem van der Stoelem, jemuž 40 let poté, na den přesně, byl v Praze odhalen památník.

• **Ludá Razimová**

Jestliže několik hodin před tím vůbec nebylo jasné, zda se Van der Stoel s někým z Charty 77 setká, Verkijk ho sice přesvědčil a našel „okénko“ v jeho oficiálním programu a rozjel se za jedním z mluvčích Jiřím Hájkem, protože ti dva – Van der Stoel a Hájek – se znali už od doby těsně po válce, kdy oba byli členy IUSY (Mezinárodní unie sociálnědemokratické mládeže), avšak Státní bezpečnost Verkijka lustrovala a nechtěla ho k němu pustit.

Nakonec se mu podařilo s ním mluvit, i natočit rozhovor, ale bývalý ministr zahraničí (z roku 1968) prof. Dr. Jiří Hájek nesměl ven. Tedy ani opustit svůj byt. Při odchodu z Hájkova domu Verkijka sebrala StB a odvezla do Bartolomějské, kde mu kladla otázky typu: „Co jste dělal u nepřítelů lidu Hájka?“ a požadovala vydání kazety s nahrávkou. Tu se mu podařilo zachránit a po hodinovém výslechu ještě stihnout večerní tiskovou konferenci ministra. Na druhý den se Verkijk vydal za Patočkou. Univerzitní profesor, který zatím trávil čas hlavně bádáním ve filozofických textech, ani na minutu nezaváhal a ihned odjel s Verkijkem rovnou do hotelu InterContinental, kde byl nizozemský ministr zahraničí, i jeho doprovod, při oficiální návštěvě Československa ubytován.

Mluvčí Charty 77 mluví s politikem ze Západu

Nadešla chvíle, kdy mohl Jan Patočka jménem Charty 77 promluvit k prvnímu významnému západnímu politikovi. Upozornit jej na masivní zejména – dnes by se řeklo – mediální kampaň vedenou proti Chartě, na metody používané proti jejím signatářům, jako by to byla nějaká zločinecká organizace, na její odsuzování, ačkoliv v žádném sdělovacím prostředku v Československu nebyl její text zveřejněn, a tudíž ti, co ji na povel odsuzovali, vůbec neznali její obsah. Naopak za fakt, že Prohlášení Charty 77 bylo vysláno za železnou oponu a předáno západnímu tisku, takže je publikoval francouzský list *Le Monde*, německé noviny *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a britské *Timesy*, i za to, že je tady někdo někomu dal přečíst, byli lidé perzekvováni. Podstatu smyslu Charty 77 shrnul ve větě: „Jde nám o to, aby byla dodržována platná ústava a platné československé zákony. Nic víc.“

Nizozemský ministr reagoval: „Zaprvé: pochopitelně není právem žádné vlády plést se do záležitostí jiného státu. Na druhé straně nizozemská vláda trvá na tom, aby ustanovení Závěrečného aktu helsinské konference byla dodržována, a to ve všech i dílčích aspektech.“

Foto Vincent Mentzel

Setkání 1. března 1977 v hotelu InterContinental v Praze.

Vpravo nizozemský ministr zahraničí Max van der Stoel, uprostřed mluvčí Charty 77 profesor Jan Patočka, vlevo od něj s mikrofonem novinář Dick Verkijk.

Patočka mu poděkoval za „tato pro nás důležitá, ale především morálně posilující slova.“ A uvedl: „Snažíme se jen o legální uplatňování toho, co bylo podepsáno a zveřejněno.“ (rozuměj: Vedení československého státu nikdy v praxi nepřistupovalo k dodržování občanských a lidských práv tak, jak jej k tomu zavázal prezident Gustáv Husák svým podpisem pod mezinárodními pakty na Helsinské konferenci v roce 1975, které byly v říjnu 1976 zveřejněny ve Sbírce zákonů, pozn. red.)

Přijetím Patočky – dokonce na stejném místě, kde při svém příjezdu přijal tehdejšího ministra zahraničí ČSSR Bohuslava Chňouška – dal Van der Stoel najevo, že bere Chartu 77 vážně. Tím jako průkopník založil tradici, kdy se ani jiní západní politici postupně nebáli s disidenty v různých zemích stýkat.

Není tisk jako tisk

Navíc zatímco v poledne proběhlo toto, jak se později ukázalo, historické setkání, navečer, jak mi prozradil na základě svého archivního bádání historik Petr Blažek, dávali v hotelu InterContinental rozhovory dalším západním novinářům společně s Janem Patočkou další známé tváře Charty 77 – František Kriegel (který jako jediný člen v srpnu 1968 unesené československé delegace odmítl podepsat tzv. Moskevský proto-

kol, a na podzim pak jako jeden ze čtyř poslanců hlasoval proti smlouvě o pobytu sovětských vojsk v ČSSR) a Zdeněk Mlynář (jehož nejznámější dílo *Mráz* přichází z Kremlu z roku 1978 se v roce 1980 stalo námětem k britskému filmu *Invaze*).

Před tím se ovšem málem stalo, že by Dick Verkijk nemohl přijet do Prahy jako jeden z novinářů doprovázejících ministra Van der Stoela na oficiální návštěvě, protože v roce 1970 byl z Československa vyhoštěn. Podle historika Petra Blažka: „V Národním archivu existuje dokumentace o vyjednávání jeho účasti. Komunistický režim nutně potřeboval, aby někdo, nějaký významný politik, ze Západu do Československa přijel, a prolomila se tak diplomatická izolace pražského režimu. USA totiž na konci ledna 1977 vydaly nótu, kde bylo Československo poprvé označeno za stát, který nedodržuje lidská práva a občanské svobody zaručené úmluvami z Helsinské konference. Podobně se vyjádřili také představitelé Velké Británie, Francie či Kanady. Holanďané se rozhodli, že nebudou cestu rušit, ale jako podmínku si dali, že žádné téma nebude tabu a že Dick Verkijk bude členem oficiální delegace.“

Rudé právo z 2. března 1977 pod titulkem „Čs.-nizozemské rozhovory“ přináší na straně 1 a 2 obšírnou zprávu ČTK o jednáních v Čer-

nínském paláci mezi ministrem zahraničí Nizozemského království Maxem van der Stoelem a jeho československým protějškem Bohuslavem Chňoupkem. Ještě 3. března se zpráva „Nizozemský host odcestoval“ a „Společná tisková zpráva“ na straně 2 nese v oficiálním duchu.

Ale 5. března 1977 už komentář Rudého práva „Vměšování, jež nemá obdoby“ přes tři sloupce strany 7 používá jiný slovník: „Pro slušné lidi je nepochopitelné, že si člen nizozemské vlády během svého oficiálního pobytu dává schůzku s protistátním živlem, s člověkem, který je signatářem a mluvčím rozvratného pamfletu charta 77, s kontrarevolucionářem, který se aktivně podílel na protisocialistických činech let 1968–69... Je to jeden z hrstky samozvanců a politických dobrodruhů, jež nikoho nereprezentuje... a jedná v rozporu s našimi zákony... Schůzka Van der Stoela s Patočkou uráží čs. lid, který v desetitisících rezolucí řekl své kategorické ne autorům a signatářům pomlouvajícího protisocialistického pamfletu.“

Autor komentáře neopomněl připomenout: „Ministra doprovázela početná skupina novinářů. Umožnili jsme vstup do Československa i těm, o nichž jsme věděli, že o nás píší pomluvy. Šlo jim jen o vyhledávání neobjektivních, lživých informací... Nehorázná provokace nizozemských žurnalistů vyvolává právem otázku: jaká je jejich novinářská etika a svědomí?“

Holandský novinář vyhoštěn

O Dicku Verkijkovi psalo Rudé právo už sedm let před tím 20. 8. 1970 pod titulkem „Holandský novinář vyhoštěn“ a 21. 8. 1970 komentář přes čtyři sloupce na straně 3 „Žurnalista, nebo špión?“ uvádí: „Rozhlasový redaktor společnosti NOS Hilversum vešel ve styk s řadou osob, které se v negativním smyslu angažovaly v protistranické a protisovětské činnosti v období od roku 1968 do současné doby. Uskutečnil s nimi řadu rozhovorů. Je prokázáno, že materiály z těchto rozhovorů se ocitly v Holandsku bez vědomí československých úřadů a tam jich široce využíval rozhlas i televize.“ – „Při své konspirativní žurnalistické nebo přesněji řečeno

„DO PŘÍRODY UŽ VYCHÁZÍME MÁLOKDY. MÁME JI DOMA NA INTERNETU.“

špionážní činnosti... se tak dopustil činů, které jsou v přímém rozporu s našimi zákony... Jeho nedovolená činnost byla zcela průkazně zjištěna, a proto byl s okamžitou platností z území ČSSR vyhoštěn.“ Na totéž téma o něm Československá televize 8. února 1971 odvysílala 45minutový propagandistický pořad pod názvem „Na krycí adrese“.

O co tehdy šlo? Podle historika Petra Blažka z Ústavu pro studium totalitních režimů to byla msta za Verkijkovu podporu československých disidentů: „Dick Verkijk při práci na reportážích kontaktoval mnoho konkrétních lidí, kteří byli považováni za oponenty režimu. V dochovaném svazku je o tom dostatek zpráv. Vadilo jim, že se tentokrát zajímal také o aktuální proces s pracovníkem holandského velvyslanectví Hubertem Steinem a Milenou Kubiasovou, zaměstnanou na francouzské ambasádě. Ze společenských setkání byl tehdy vykonstruován velký odstrašující špionážní případ, a v roce 1971 byli spolu s dalšími zatčenými

odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody v trvání 12 a 10 let.“

Své životní zkušenosti s mnoha příběhy Dick Verkijk shrnul ve své knize Od pancéřové pěsti k pancéřové vestě s podtitulem Šedesát let (ne)žurnalistických vzpomínek. Lidové noviny o ní 28. 6. 2003 napsaly: „Jde o zcela unikátní svědectví novináře, který se celou svou profesionální kariéru zabýval děním v sovětském bloku. (...) Verkijkovo vyzrálé bilancování začíná však již dětstvím v okupovaném Nizozemsku a končí válkou v Jugoslávii, kde na stará kolena působil jako válečný reportér. Právě zkušenost s okupací vlasti a jeho mladistvé angažmá v odboji mu umožnily pochopit politickou situaci v zemích okupovaných Sověty. Ve svých vzpomínkách s odstupem reflektuje mnohé události, které ovlivnily evropské dějiny a jichž byl nezřídka přímým účastníkem. Zajímavé pro naše čtenáře jsou nepochybně pasáže věnované jeho několika pobytům v bývalém Československu.“

Z předmluvy ke knize Od pancéřové pěsti k pancéřové vestě

Novináři, kteří se během studené války mezi demokratickými státy na Západě a východním blokem snažili dělat svou práci i v komunistických zemích, měli těžkou pozici. Ale pokračovali v ní navzdory velkým překážkám, jež jim úřady kladly do cesty. Nepřizdobené reportáže o represivních praktikách ve východní a střední Evropě znamenaly nebezpečí vyhoštění nebo dokonce uvěznění.

Dick Verkijk je novinář, který se nenechal zastrašit. Neobvyklou kombinací odvahy a vynalézavosti se mu dařilo stále a znovu nasbírat zásadní informace o vývoji v komunistických režimech. Kromě toho má velice dobrý politický přehled a pochopil dříve než mnozí jiní význam Charty 77 jako nástroje pro přípravu obnovení demokracie.

Nad studenou válkou zvítězila demokracie. V této válce stál Dick Verkijk vždy v první linii – jeho kniha o tom podává zprávu. To, co o svých zkušenostech vypovídá, ale obsahuje také implicitní varování. Jen tehdy se můžeme vystříhat návratu k hrůzám diktatury, když budeme stále dbát o to, aby naše demokratické instituce byly zdravé a funkční.

Max van der Stoel, vysoký komisař pro národnosti menšiny Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (1993–2001) a nizozemský ministr zahraničí v letech 1973–1977 a 1981–1982

Rozhovor s nizozemským novinářem, který se nenechal zastrašit Vzkaz Dicka Verkijka

„V normální zemi můžete dělat interview, s kým chcete,“ říká. Občanské svobody a lidská práva byly vždycky stěžejním tématem jeho žurnalistické práce. I v bývalém Československu. Jeho mnohaleté novinářské zkušenosti mají co říct i k dnešku. Nyní opět přijel do Prahy a tak jsme se jej ptali.

● Luďa Razimová

Co Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl zprostředkovat setkání nizozemského ministra zahraničí Maxe van der Stoela s mluvčím Charty 77 profesorem Janem Patočkou? Víte, že Václav Havel byl ve vězení a Jiří Hájek měl pod trvalým dohledem StB domácí vězení, takže volba padla na třetího z trojice prvních mluvčích Charty. Jde mi ale o Vaši motivaci.

Věděl jsem, že to bude mít nesmírně pozitivní efekt, když se ministr demokratické země setká s mluvčím Charty 77, protože to bude znamenat její uznání, bude to znamenat, že v očích ministra se jedná o legitimní hnutí. Zpráva o Van der Stoelově akci se rázem rozkřikla mezi východoevropskými disidenty. Krátce po této schůzce jsem byl v Rumunsku, kde jsem hovořil s „disidentským“ spisovatelem Paulem Gomou. „Tohle je ten pravý způsob, jakým západní veřejní činitelé mají zacházet s lidmi a hnutími, která se zasazují o lidská práva v komunistických zemích,“ řekl mi.

Co bylo důvodem k tomu, že jste jako žurnalista o událostech (především těch v Československu) jen nereferoval, ale že jste se stal jejich součástí, někdy i jejich strůjcem?

To, že jsem se sám stal součástí určitých událostí, nemělo žádný zvláštní důvod. V demokratických zemích může člověk prostě navštívit každého, koho chce, a dělat s ním rozhovor, ať už ten dotyčný s vládou souhlasí, nebo ne. V diktátorských režimech, jako byly ty komunistické, máte volnost jenom potud, pokud mluvíte s lidmi, co s vládou souhlasí. Jestliže mluvíte s lidmi, kteří chtějí vynést na světlo, že s vládou nesouhlasí, a chtějí vysvětlit proč, po-

važuje to tato vláda za nelegální čin, a když vás při tomto takzvaně nelegálním činu přistihnou, jste najednou součástí „události“. To, co je v normální zemi běžné, se v diktátorské zemi najednou stává „událostí“. Ačkoli jsem věděl, že svou činností mohu způsobit „události“, byli to zástupci vlády ve formě agentů Státní bezpečnosti, kteří ty „události“ vytvářeli. „Důvod“ je tedy na straně tehdejších orgánů, nikoli na straně žurnalisty.

Jaký byl Váš vztah k Československu?

Komunistický režim v Československu mi připadal obzvláště tragický, protože to byla jediná země východoevropského bloku, která byla v letech 1918 až 1948 demokratickým státem (vyjma období německé okupace pochopitelně). Všechny ostatní země poznaly pouze více méně autokratické režimy.

Při jakých příležitostech jste zde pobýval a pracoval jako novinář? O čem jste od nás publikoval?

Něco musím předeslat: V roce 1958 jsem byl v Sovětském svazu. Mé reportáže odtamtud mě prostřednictvím KGB dostaly na černou listinu všech komunistických zemí. Jediný, kdo se toho nedržel, bylo Polsko.

Kdy a proč jsem byl v Praze? Např. v roce 1963 jsem z neznámých důvodů získal vízum na natočení několika televizních reportáží ve spolupráci s Československou televizí (Telexport), a byly to vůbec první nizozemské televizní reportáže z Československa, a tím i z celého tzv. východního bloku.

V březnu 1968 jsem měl téma pražské jaro;

Foto archiv Dicka Verkijka

Dick Verkijk jako válečný reportér v bývalé Jugoslávii

v srpnu, září, říjnu a listopadu o sovětské invazi do Československa; následující rok jsem tu byl několikrát, mj. zrovna, když se Husák dostal do čela KSČ, a rok po invazi. V srpnu 1970 jsem natáčel rozhovory se zajímavými lidmi na téma, jaká je situace dva roky po invazi. Ale to už byla tzv. normalizace v plném proudu. Byl jsem zatčen a týden držěn estébáky v Bartolomějské a potom vyhoštěn.

V roce 1977 jsem byl v tiskovém doprovodu při státní návštěvě ministra Maxe van der Stoela; v roce 1981 jsem už po několikáté díky „chybě“ československého konzulátu v Polsku získal průjezdní vízum, a tak jsem mohl uskutečnit rozhovor s filozofem Ladislavem Hejdánkem a nynějším biskupem Václavem Malým (u Hejdánka doma), oba byli zbaveni možnosti výkonu svého povolání, oba pracovali jako topiči, oba byli věznění, v průběhu času oba byli mluvčími Charty 77.

A co rok 1989?

V listopadu jsem reportoval z demonstrací. Byl jsem také na večerní tiskové konferenci Občanského fóra v Laterně magice, kde někdo (hudební kritik Jiří Černý, pozn. red.) něco pošeptal Václavu Havlovi do ucha a pak nahlas oznámil: „Právě jsme dostali zprávu ČTK, že všichni členové předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ dávají své funkce k dispozici.“ Všichni začali jásat, protože pochopili, že to je definitivní konec komunistického režimu v ČSSR.

V lednu 1990 jsem tu točil dokument Vzpo-

Dick Verkijk (* 1929)

Po prvních novinářských válečných zkušenostech (v letech 1944–1945 vydával s kamarádem ilegální noviny Čestný Haarleman) studoval politickou a sociální vědu a žurnalistiku v Amsterdamu. Od roku 1948 pracoval pro nizozemský deník Het Vrije Volk, posléze pro týdeník Vrij Nederland. Jako novinář na volné noze spolupracoval s Regionálním denním tiskem a televizí VARA, točil televizní reportáže a dokumenty pro televizi a rozhlas VPRO a od roku 1970 až po své penzionování v roce 1994 působil ve službách státní televize a rozhlasu NOS jako autor, režisér a producent rozhlasových reportáží a dokumentů. Od roku 1958 se ve své práci specializoval na Sovětský svaz, východní a střední Evropu, v letech 1984 až 1994 byl korespondentem rádia a televize NOS v Bělehradě. V reportážích a dokumentech se věnoval i období 2. světové války. Je autorem několika knih (Operace Barbarossa nebo Radio Hilversum 1940–1985 či Od pancéřové pěsti k pancéřové vestě, která vyšla v nakladatelství Doplněk také v češtině). Během novinářského působení byl vyhoštěn ze tří zemí: z Československa (1970), z Kuby (1979) a z Jugoslávie (1994). Od roku 1970 do roku 1985 měl zákaz vstupu do všech komunistických zemí (kromě Rumunska), několikrát jej ale porušil. Jako novinář působil mj. ve Švédsku, Anglii, USA, Francii, Německu, Rakousku, Československu, Maďarsku, Španělsku, Polsku, Rumunsku, Bulharsku, SSSR, Jugoslávii, na Kubě, v Nikaragui. V současné době žije střídavě v USA a v Nizozemsku.

mínka na Jana Palacha a k tomu jsem využil i nabídky na koupi kopie magnetofonové nahrávky s hlasem umírajícího Jana Palacha od někdejšího kameramana Československé televize Vladimíra Tůmy.

Co z toho nejvíce rozlítlo komunistický režim?

Režim zuřil, protože jsem se zcela stavěl za lidi a hnutí, která se zasazovala o svobodu a lidská práva; měl jsem velmi dobré vztahy s těmito lidmi a hnutími, díky čemuž jsem mohl na světlo vynést informace, jimiž mi kolegové nedisponovali; měl jsem příležitost, navzdory všem zákazům, nejen vstoupit do země, ale také kontaktovat všechny ty „disidenty“. Musím ale říct, že mi dělalo nesmírnou radost, když se mi podařilo StB vodit za nos.

Mohl byste odhadnout, kolik času za ta léta jste v souhrnu u nás asi strávil a kolik reportáží či jiných novinářských výstupů to představovalo? Na které z nich nikdy nezapomenete?

Sečtu-li počet dnů mého pobytu, celkově jsem zde strávil nějakých devět měsíců. V letech 1963 až 1971 jsem tu udělal celkem 83 televizních reportáží a dokumentů. Počet rozhlaso-

vých reportáží a dokumentů v letech 1971 až 1996 (kdy jsem odešel do definitivního důchodu) jde do stovek. Nezapomenutelné pro mě zůstanou televizní dokument „Československo normalizované“ z doby po sovětské invazi v roce 1968 a setkání s Patočkou.

Nyní jste do Prahy přivezl unikátní zvukový záznam – Vaši nahrávku ze setkání Van der Stoel-Patočka, co jste s ní tehdy udělal?

Moje nahrávka byla použita ve vysílání o této události.

Vzpomněl byste si, které redakce a z jakých zemí byly tehdy setkání přítomny?

Přímého setkání se účastnili pouze nizozemští kolegové, bylo nás celkem 17. Na otázku: Kteří žurnalisté a z jakých médií byli přítomni, odpovídá seznam StB, jak je uložen v Archivu bezpečnostních složek.

S jakými pocity dnes přihlížíte odhalení památníku Maxe van der Stoela v Praze?

Je to uzavření našťástí již historické události, která takto zůstane navždy zvěčněna. Je to memento, které by si i nové generace neměly nikdy přestávat uvědomovat.

Kdybyste měl dnešním mladým lidem v České republice vysvětlit, jaký význam má Van der Stoel, jeho čin a jeho odkaz právě pro ně, co byste jim řekl?

Setkání Van der Stoela s Patočkou dalo Chartě 77 oficiální legitimitu. Tehdy mělo obrovský účinek na opoziční hnutí nejen v Československu, ale v dosud nepoznané míře i v ostatních komunistických zemích. Bez takových lidí jako Patočka a Van der Stoel, bez takových činů, které nakonec vedly ke svobodě ve vaší zemi, by nejspíš dnešní mladí lidé v České republice neměli šanci číst, psát, říkat a studovat, co chtějí, cestovat a všechno to, co považují za samozřejmé. Svoboda a demokracie, jejichž významnou součástí je obrana lidských práv, nebyly a stále nejsou zadarmo.

Měl byste nějaký vzkaz vyplývající z Vašich mnohaletých a pestrých žurnalistických zkušeností také pro současné české novináře?

Oběma – mladým lidem i všem současným českým novinářům – bych vzkázal: Vždy bojujte za lidská práva, proti jakékoli formě diktatury!

Rozhovor v nizozemštině přeložila Veronika ter Hamsel Havlíková

Kreslíř Mediažurnálu Vladimír Renčín

Vladimír Renčín se v závěru minulého roku dožil 75 let, žel nikoliv jako aktivní tvůrce. Před několika lety ho přepadla vážná nemoc a od loňska ho upoutala až na lůžko.

● Jiří Hruboň, Ivan Hanousek

Byl jedním z kreslířů, kteří vzali útokem český kreslený humor v 60. letech a s Vladimírem Jiránkem (lidé si je do dnes často pletou) patřil k těm autorům vtipů, které zasáhlo potlačení pražského jara a následná normalizace nejcitelněji.

Ve fázi vrcholného rozletu Renčín samozřejmě nepatřil k agilním karikaturistům typu Haďáka, který na okupaci dopltil nejvíc a skončil nejhůř. Přesto se v 70. letech dlouho a těžce dostával zpět – až vystoupil na samý olymp v obecné popularitě, když se na Renčínovu autogramiádu nového alba vtipů v knihkupectví na Příkopech stály fronty ve čtyřstupu a na jeho výstavu nahore nad Prahou, dole i na půdě Staroměstské radnice se vyšplhalo 140 000 diváků!

Byla to popularita tak nebetyčná, že se v dnešní době pro ni u nás – a v humorném žánru – jen těžko hledá nějaké srovnání. Po všeobecně populárních karikaturistech Ladovi a Nepraktovi se jednomu z níže podepsaných autorů přihodilo, že ještě za minulého režimu označil Vladimíra Renčina za umělce vskutku národního. Byla to narážka na to, komu se této oficiální pocty u nás dostávalo, aniž by šlo o umělce tak známé či úspěšné.

V jeho tvorbě se velmi šťastně spojily dvě celkem zvláštní vlastnosti: jeho hrdinové byli

jak otrhaní a chudí, tak současně vzdělaní a vtipní komentátoři chodu tohoto světa. Oblíbili si je – a tím i laskavý a přítom ironický hu-

mor autora – jak lidi z tzv. hospodských vrstev, tak také intelektuálové nejen z pražských kaváren.

CÍLEM DNEŠNÍHO ROZHOVORU BUDE PŘESVĚDČIT LIDI, ŽE NEJSTE IDIOT, JAK SE OBECNĚ SOUDÍ. NO TĚDA BUDE FUŠKA!

Foto Jiří Hrubouš

Líbil se mladým i starým. Oběma početným táborům se líbily tytéž vtipy. Zatímco jeden typ respondentů oceňoval srozumitelnost rozprav Dlabáčka s jeho kolegou, ten druhý si vychutnával Renčinovu sečtělost, kterou prozrazovaly texty pod obrázky – rády si pohrávaly s citacemi. A to nejen z veršů básníků, jejichž knížky kreslíř prohlížel a nakupoval po antikvariátech.

Přitom – na rozdíl od zmíněného trochu staršího jmenovce Jiráňka – neměl Vladimír zázemí studií na Filozofické fakultě UK. Rodák z Peček (6. 12. 1941) žil od roku 1947 v Hradci Králové, vystudoval SEŠ, pracoval zde jako propagační referent či novinář a více méně se z města nikdy nehnul.

My, co jsme s ním přicházeli častěji do styku, jsme příliš nechápali, co ho při pracovních návštěvách metropole tak pudí rychle se vracet domů. A my, co jsme pak z různých důvodů za Renčinem vyjžděli do Hradce, jsme byli až zaskočení, jak klidný a přátelský a dokonce mnohem mluvnější je tento člověk, než ten, který se občas vyskytl v Praze.

První kresba mu vyšla v roce 1959 v Zemědělských novinách, v roce 1960 pak i poprvé vtip v Dikobrazu a v Mladém světě. Vzorů měl více: tzv. „francouzskou školu“ (Sempé, Siné, Bosc, ...), z domácích autorů pak Ladu, Radu, Pelce a také o tři roky staršího Jiráňka. Uveřejněných kreseb postupně přibývalo, až se v roce 1965 stal profesionálním výtvarníkem a od druhé poloviny šedesátých let se přidal ke skupině progresivních karikaturistů „Polylegran“ kolem redakce Mladého světa (názvem navazující na slavný československý originál Polyekran na světové výstavě Expo 58 v Bruselu).

Velmi dobře se uplatnil i v západním zahraničí (SRN, USA, Velká Británie a další), což režimu vadilo natolik, že v letech 1974–1977 nesměl u nás publikovat a byl na něj vyvíjen nátlak, aby opustil republiku. V té době pracoval – s pomocí přátel – jako výtvarník Krajské

Kde, kdy a co...

Dodnes publikoval Vladimír Renčín asi 25 000 kreseb v drtivě většině humorných. Nejvíce pak v novinách a časopisech, domácích i zahraničních. Z domácích deníků zvláště v Lidových novinách (od 1. 11. 1994 do 17. 6. 1999 – celkem 1 742), v MF DNES (od 17. 7. 1999 do 11. 9. 2001 – celkem 926) a posléze v Právu (od 22. 9. 2001 do 30. 6. 2014 – celkem 4 549). Z našich časopisů zvláště v Dikobrazu (od r. 1960 do r. 1992 – celkem 1 450) a v Mladém světě (od r. 1962 do r. 1999 – celkem 785), dále pak v Roháči, Melodii, Vesmíru, Technickém magazínu, Rybářství, Krkonoších, Chataři a chalupáři, Regeneraci, Tématu a v řadě dalších.

V zahraničí publikoval například v chicagském vědeckém měsíčníku The Bulletin of the Atomic Scientists (od r. 1966 do r. 1983 – celkem 152, včetně dvaceti titulních stránek), v londýnském The New Scientist (od r. 1972 do r. 1978 – celkem 19) a v mnoha periodi-

kách v SRN; mj. v Die Zeit, Geo, IG Metall a v dalších titulech.

Neméně „úderné“ jsou i počty knih. Kresby vydal ve 29 autorských albech, ve 112 knihách s jeho ilustracemi a v 55 dalších publikacích. Dále v nejméně 102 kalendářích a na 17 pohlednicích; také na obalech LP, CD i DVD, v nesčetných leporelech, pexesech, na plakátech, etiketách, novoročenkách apod. V roce 1995 měl kresbu i na poštovní známce.

V roce 1966 vyšel v měsíčníku Impuls jeho první komiks, další pak v letech 1973 až 1975 v Pionýrské stezce (Bylo nás pět Karla Poláčka a Bratrstvo Bílého klíče Františka Langeru – vzhledem k zákazu publikování zůstal komiks nedokončen).

Výraznou stopu zanechal Renčín i v tvorbě animované, a to především dvěma řadami třináctidílných televizních Večerníčků: O zvířátkách pana Krbce (1978 až 1980) a Strašidla na Kulíkově (2008 až 2010). Napsal i libreto k muzikálu Nejkrásnější válka (dle Aristofano-

vy Lysistraty, premiéra 22. 5. 1971). Věnoval se i litografii.

Kresby vystavoval jak v ČSSR, tak v České a Slovenské republice (a to nejméně ve 144 případech). Největší výstavu r. 1982 na Staroměstské radnici v Praze zhlédlo 140 000 návštěvníků. Vystavoval rovněž v zahraničí, např. na Kubě, v Holandsku, ve Švédsku, SRN, Jugoslávii, Turecku či Bulharsku.

Renčinova tvorba byla mnohokrát oceněna, v Československu mj. Ostnem Dikobrazu (1983, 1984, 1985 a 1988), v ČR Výroční cenou České unie karikaturistů (2006) a Novinářskou cenou za nejlepší novinový vtip v ČR a SR (2013). V zahraničí obdržel ceny ze soutěží v Japonsku a z Německa má cenu za velký nástěnný kalendář pro IBM. V r. 1992 o Vladimíru Renčínovi natočil Jan Špáta díl televizního cyklu GEN, v roce 1996 po něm byla pojmenována planetka a v r. 2011 mu bylo uděleno státní vyznamenání Medaile za zásluhu.

galerie v Hradci Králové a měl problémy uživit rodinu (tj. manželku Miloslavu a dvě malé děti).

Až po této nucené pauze se před půlku 80. let prosadil naplno. A neustal ani po převratu, kdy se stal stálým novinovým karikaturistou (žánr „editorial cartoon“) postupně ve třech celostátních denících. A po pár albech sebraných

vtipů se konečně s novými soubory prosadil jako jeden z mála našich karikaturistů i na pultech knihkupců.

Kromě vlastní tvorby a rodiny se Vladimír Renčín dlouhodobě věnoval „koníčkům“, jako četbě a sbírání knih (na 12 000 svazků), chalupaření a s tím spojené rybaření a houbaření. V neposlední řadě i dobrému vínu. Mezi mo-

ravskými víny se objevilo i „Chateau Renčín“ a „Dlabáčkovo bílé“. Jak poznamenal jeden z autorů tohoto textu, který pro tento časopis vybíral vtipy s mediální tematikou z přebohatého archivu: „Kdybychom měli za úkol najít stovku Renčínových vtipů z vinného sklípku, bylo by to desetkrát snazší a rychlejší...“

Z letopisů boje o svobodu tisku Média mají právo na chybu, nesmí být však úmyslná

Všeobecně se má za to, že největším nepřítelem svobody projevu je cenzura. Ale ani neexistence cenzury nemusí znamenat, že média si mohou být jista tím, že jejich svoboda nebude ohrožena. Moderní historie zná četné případy, při nichž se svoboda a nezávislost médií ocitly v nebezpečí, aniž se proti nim použil cenzorský příkaz či jiný mocenský nástroj. Některé případy se staly i v zemi, která si už v 18. století vložila do ústavy formou prvního dodatku ustanovení zakazující parlamentu vydávat jakékoli zákony omezující svobodu slova nebo tisku.

● Milan Šmíd

Případ, který se odehrál v USA před více než padesáti lety, může být ponaučením i pro dnešek. Není náhodou, že argument použitý ve sporu Sullivan versus New York Times (NYT) se někdy cituje i v naší judikatuře, jmenovitě v rozhodnutích Ústavního soudu.

Vše začalo nenápadně 5. dubna 1960 komentářem Raye Jenkinse v novinách Alabama Journal, který reagoval na inzerát zveřejněný v deníku The New York Times týden před tím. Celostránkový inzerát zadal do tisku Výbor pro obranu černošského vůdce Martina Luthera Kinga.

Pro pochopení sporu je třeba připomenout situaci ve Spojených státech na přelomu padesátých a šedesátých let. V té době se v USA rozvíjelo hnutí za občanská práva a proti rasové segregaci, která v jižanských částech stále přetrvávala od dob občanské války. V roce 1896 ji totiž Nejvyšší soud posvětil rozhodnutím, že rasová segregace „nebrání rovnosti před zákonem.“ Poměry se začaly měnit už za druhé světové války, když černoši sloužili v jednotkách společně s bělochy. Po válce se černošská střední třída začala hlásit o svá práva.

V roce 1955 se odehrál známý incident v Montgomery, při němž švadlena Rosa Parksová odmítla uvolnit bílému pasažérovi své místo v autobuse, za což byla zatčena a obžalována. Následoval bojkot autobusů. Sever země a federální vláda stály na straně občanských práv, jih se však proti jejich prosazování bouřil. Když se v padesátých letech černošští studenti začali zapisovat na univerzity v Alabamě a Mississippi, vypukly tady nepokoje. V roce 1960 se začalo šířit hnutí sit-in, při němž mladí černoši protestovali vsedě v restauracích, kde je nechtěli obsloužit.

Martin Luther King, který hnutí podporoval, v té době čelil několika žalobám, z nichž jedna byla podána právě v Alabamě. Inzerát v respek-

tovaném celostátním deníku New York Times vyzýval veřejnost k finančním příspěvkům, které by uhradily Kingovy soudní výlohy. Celostránkový inzerát nadepsaný titulkem „Všimněte si jejich hlasů“ z větší části zaplňoval text popisující situaci na jihu a jednu z epizod boje za občanská práva ve městě Montgomery. Výzvu podepsalo 64 osob, většinou známých aktivistů a také dvacet černošských duchovních, z nichž osmnáct bylo z jižních států.

Zdroj: pining.com

V celém státu Alabama se v té době prodávalo necelých čtyři sta výtisků z tehdejšího šesti set tisícového nákladu New York Times. Nicméně místní novinář Ray Jenkins, který si inzerát všiml, upozornil na to, že události v Montgomery se odehrály jinak, než jak inzerát uváděl. A právě na základě těchto nesrovnalostí se okamžitě ozval šéf městské policie L. B. Sullivan a do newyorského deníku poslal doporučený dopis, v němž napsal, že inzerát ho „obvinil z vážného zneužití úřední moci“ a z „nepatřičných akcí a pochybení jako veřejného činitele

města Montgomery.“ Žádal, aby Times „plně a spravedlivě odvolal“ tuto „zcela falešnou a pomlouvačnou záležitost“.

Přestože se mu dostalo okamžité odpovědi a list mu nabídl tiskovou opravu, když zdůvodnil, jak se obsah inzerátu dotýká jeho osoby, protože se jeho jméno nikde v inzerátu neobjevilo, Sullivan neodpověděl a podal žalobu na NYT a na čtyři duchovní z Alabamy kvůli křivému obvinění, pomluvy a nactiutrhání (libel) a žádal náhradu nemajetkové újmy ve výši 500 tisíc amerických dolarů.

Na podobnou stížnost alabamského guvernéra Johna Pattersona redakce New York Times reagovala otištěním omluvy, v níž se zdůrazňovalo, že zveřejněný inzerát nebyl součástí žurnalistické informace ani neodrážel názory či stanoviska listu. Protože však ve dvou odstavcích byly nepravdivé údaje, NYT se Pattersonovi omlouvá. Omluva však nezabránila Pattersonovi podat stejnou žalobu jako Sullivan se zdůvodněním, že ho inzerát obvinil z „vážného zneužití veřejné moci“, a proto žádá náhradu nemajetkové újmy ve výši jednoho milionu dolarů.

Uvedené dva odstavce, za něž se NYT omluvil, měly toto znění:

„V Montgomery v Alabamě poté, co studenti zazpívali píseň *Ameriko má země* na schodech místního Kapitolu, jejich vůdci byli vyhloučeni ze studia a nákladáky s policisty vyzbrojenými puškami a slzným plynem obklíčily kampus Alabamské státní školy. Když všichni studenti jako jeden muž protestovali proti postupu státních úřadů tím, že se odmítli zapsat na výuku, jejich jídelna byla uzamčena se záměrem je vyhladovět...“

Na mírumilovné protesty doktora Kinga jižanští znásilňovatelé Ústavy znovu a znovu odpovídali zastrašováním a násilím. Házeli bombami na jeho dům a téměř zabili jeho ženu a dítě. Napadli i jeho osobu. Sedmkrát byl zatčen – za nedovolenou rychlost, potulku a podobná obvi-

nění. A nyní ho obvinili z křivé přísahy – zločinu, za který může být uvězněn až na deset let.“

Inzerát nepopisoval události v Montgomery zcela přesně. Černošští studenti byli vyloučeni ze studia nikoli kvůli demonstraci u Kapitolu, ale za to, že zorganizovali sit-in v bufetu místního soudu. Studenti se neodmítli zapsat, ale jeden den bojkotovali vyučování. Školní jídelna nebyla nikdy uzamčena, nikdo je nechtěl vyhledávat. Jediní studenti, kteří nedostali jídlo, byli ti, kteří si je předem neobjednali. I když policie byla v kampusu, nikdy kampus „neobklíčila“. Dr. King nebyl zatčen sedmkrát, ale jen čtyřikrát. Dr. King sice tvrdil, že byl napaden při zatýkání před soudní síní, ale nebylo to dokázáno svědecky. Dr. King byl sice obviněn z křivopřísežnictví, ale nikdy nebyl souzen a od obvinění se upustilo. Tři ze čtyř zatčení Dr. Kinga se stala dříve, než byl Sullivan jmenován šéfem policie.

Rozhořel se složitý spor, jehož popis by vyžadoval delší text. Čtyři reverendi z Alabamy podepsaní pod inzerátem byli žalováni záměrně, aby se soud nemohl přenést na federální úroveň. Alabamský soudce Walter Burgwyn Jones, historicky i rodinně spjat s Konfederací a jižanským způsobem života, byl zjevně podjatý.

Mezi 36 kandidáty na porotce byli jen dva černoši, zvolená porota byla nakonec výhradně bělošská, kromě toho byla pod silným tlakem veřejného mínění. Na otázku soudce, zda se sdělení zveřejněná v inzerátu týkala policejního komisaře Sullivana a zda je možné je označit za pomlouvačná, porota odpověděla kladně. Inzerát sice nikoho nejmenoval, nicméně instituce „policie“ se „zjevně“ vztahovala k Montgomerymu a k jejím šéfům, výraz „jižanští násilníci“ bylo možné vztáhnout k „oni“, kteří pronásledovali Martina Luthera Kinga.

Po tomto rozsudku, který potvrdil požadovanou náhradu žalobci ve výši 500 tisíc dolarů, vzniklo nebezpečí, že jakékoli celostátní noviny, které se budou věnovat otázce segregace a občanských práv, si ve státech Mississippi a Alabama nemohou být jisté, zda nebudou potres-

Kresba Vladimír Renčín

tány. Kromě toho rozsudek spustil vlnu podobných žalob proti liberálním médiím. Například televizní síť CBS měla zaplatit 1,5 milionu dolarů za nepravdivou reportáž o tom, že černoši mají problém při registraci k volbám. Celkový objem žalob za křivé obvinění a pomluvu (libel) ze strany jižanských státních orgánů a úřadů po roce 1960 dosáhl výše 300 milionů dolarů. Procesy, které se v té době rozběhly, začaly ohrožovat svobodný tisk.

Když v srpnu 1962 Nejvyšší soud v Alabamě potvrdil rozsudek nižšího soudu a zamítl odvolání NYT s odůvodněním „První dodatek Ústavy neochraňuje pomlouvačné publikace“, obrátil se New York Times na Nejvyšší soud se žádostí o přezkoumání rozsudku. Podobné žádosti podali i čtyři obžalovaní reverendi. Nejvyšší soud v lednu 1963 oznámil, že žádost prozkoumá.

Slyšení se konalo v lednu 1964. Přes protesty Sullivanových obhájců zde svoje vyjádření předložily také deníky Washington Post a Chicago Tribune. V březnu 1964 Nejvyšší soud vydal

konečné rozhodnutí, které soudce Brennan prý musel osmkrát přepisovat, než získal u soudců Nejvyššího soudu majoritní souhlas. Ten na jedné straně přiznal jurisdikci státu Alabama, proti které list protestoval, nicméně konečný výrok byl ve prospěch New York Times.

Pravilo se v něm kromě jiného: „Musíme připad posuzovat s přihlédnutím k základnímu národnímu přihlášení se k zásadě, že debata o veřejných otázkách by měla být bez zábran, robustní a široce otevřená, a že taková debata může obsahovat prudké, jizlivé a někdy nepřijemně ostré útoky na vládu a veřejné činitele... První dodatek Ústavy by podle mého názoru měl přinejmenším poskytnout záruku bezpodmínečného práva říci, co si kdo myslí o veřejných záležitostech.“

Nejdůležitější část rozhodnutí však obsahuje tento odstavec: „Ústavní záruky vyžadují podle našeho názoru federální pravidlo, které zabráni veřejnému činiteli, aby získal náhradu za pomlouvačná nepravdivá tvrzení o jeho oficiálním konání, pokud neprokáže, že tento výrok byl učiněn se skutečně zlým úmyslem, tj. při vědomí, že toto tvrzení bylo nepravdivé nebo bylo učiněno s lehkomyšlnou lhostejností k tomu, zda je, či není pravdivé.“

Tak vznikl judikát, který odvrátil nebezpečí, jež médiím hrozilo zneužitím formálních právních kroků k omezení jejich svobody. I když tento judikát reagoval na zcela konkrétní příklad žaloby, jež účelově a manipulativně využila pochybení pocházející nikoli z původního obsahu média, ale z placeného inzerátu, zásada přiznávající médiím právo na omyl, pokud tento nebyl učiněn se „zlovolným úmyslem“, se stala součástí právního pořádku všech demokratických států a aplikuje ji i Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Možná není na škodu připomenout si tento případ v dnešní době, kdy se množí stížnosti a žaloby na média. Většina z nich vytrhává ze souvislosti jednotlivá pochybení a omyly a na jejich základě se snaží, když ne potrestat, tak alespoň zdiskreditovat příslušné médium tím, že je označí za nedůvěryhodné.

Kresba Vladimír Renčín

PRO TY, KTERÝ SE OBRACELI NA SVĚTĚHO VĚCLANA S PROSBOU, ABY ZA NÁS ORODOVAL, JNEŠNÍ ZPRÁVA ČTK NEORODOVAL.

Školní časopisy jako nástroj mediální gramotnosti

Mediální gramotnost patří mezi v posledních letech hojně skloňované pojmy. Hovoří o ni mediální experti, učitelé i politici. Děje se tak logicky v reakci na technologický vývoj na poli sdělovacích prostředků, který s sebou přináší pronikání rozmanitých obsahů do dosud nedotčených oblastí. Řeč je v daném kontextu zejména o mladých lidech, kteří si ještě v dostatečné míře neosvojili kritický úsudek. Právě zde se otevírá prostor pro mediální výchovu a školní časopisy jako jeden z řady jejích možných nástrojů.

● Kamil Červinka

Do sdělovacích prostředků zasahuje prostřednictvím internetu a sociálních sítí stále více lidí, které nelze považovat za skutečné novináře, tedy za povolání osoby, které vytvářejí zprávy na základě spolehlivých a ověřených zdrojů a hluboké znalosti kontextu pojednávané oblasti.

Vzhledem ke skutečnosti, že se průnik falešných zpráv do mediálního prostoru soustředí do značné míry na sociální sítě, je třeba, aby byli specifickým způsobem chráněni i jejich nejčastější uživatelé – mladí lidé. Je proto namístě, že i v Česku se uplatňuje koncepce mediální výchovy pro základní školy a gymnázia a že existuje snaha ji dále rozvíjet. Stejně tak je pozitivní zprávou, že se postupně daří zvyšovat kompetenci pedagogů v uvedené oblasti.

Při pohledu na praktické uplatnění mediální výchovy se ukazuje, že školy ani pedagogové si mnohdy nevědí příliš rady. Do výukových hodin ji zařazují nejrozumnějšími způsoby v rámci několika předmětů.

„Na prvním stupni řešíme mediální gramotnost jen velmi okrajově během hodin češtiny,“ říká třeba Marie Bůbelová, učitelka pátého ročníku na základní škole Komenského ve Slavkově u Brna. „Zaměřujeme se přitom zejména na působení reklamy. Žáci nadmíru dobře vnímají, že se jim reklama snaží vnutit něco, co často nechťejí. V diskusích jsou pak mnohdy i velmi kritičtí,“ doplňuje s tím, že řeč přichází i na témata sociálních sítí. Žáci analyzují hlavně předkládaný text, na fungování samotných médií však řeč moc nepřichází. Odlišnou metodou jsou jednodenní bloky zaměřené vždy na jednu konkrétní dovednost.

Další a mezi žáky patrně nejoblíbenější cestou je vytváření školních časopisů. „Vyučujeme mediální výchovu mezipředmětově a pak také prostřednictvím školního časopisu,“ prozrazuje asi nejobvyklejší praxi zástupkyně ředitelky Anglické základní školy v Brně Magdaléna Stará. Zdejší školní noviny „Štatl Times“ se v loňském roce umístily na čtvrtém místě regionální soutěže školních časopisů v Jihomoravském kraji.

Existují i názory, že z hlediska mediální výchovy tato cesta není úplně ideální, co se týče rozvoje mediální gramotnosti. Například šéfredaktorka celostátního magazínu pro střední a základní školy RedWay Martina Overstreet upozornila: „Žáci se naučí možná zalamovat text, nebo plnit 36 stran něčeho, ale to není mediální výchova. Mediální výchova se týká oblastí, jak médiím rozumět.“ Analýza textu či hledání a ověřování zdrojů se zde totiž vzhledem k obsahu časopisů pokrývajících zejména dění na škole uplatní jen zřídka. „Je to jen snaha něco splnit, protože si ředitelka nebo ředitel myslí, že by měli mít nějaký časopis,“ dodává Overstreet kriticky.

Uvedený názor má jasné opodstatnění. Sna-

ha zařazovat do mediální výchovy i tvorbu školních časopisů vychází z mylného předpokladu, že k tomu, aby byl člověk mediálně gramotný, musí rozumět fungování procesu tvorby médií. Tak tomu ale není. Mediální gramotnost je podle definic (např. Jana Jiráka) základní schopnosti vyhledávat informace, vyhledávat obsah, porozumět jejich významu, schopnost sdělení analyzovat a porovnávat s dosavadními zkušenostmi a schopnost jej kriticky hodnotit. Jde tedy o zcela obecnou dovednost, kterou by měl mít každý, bez ohledu na to, zda něco ví o novinářské profesi či nikoliv.

Zdá se, že tuto schopnost je třeba rozvíjet. „Proto musíme mít ‚úřad na uvádění věcí na pravou míru,‘“ komentuje Martina Overstreet nedávné založení Centra proti dezinformaci a hybridním hrozbám Ministerstvem vnitra. Tvorba školního časopisu, na kterém se navíc podílí jen úzká skupina žáků, změnu podle ní nepřinese.

Ukazuje se jasně, že téma mediální výchovy je třeba chápat v širším kontextu přístupu ke vzdělávání. Informační záplava, kterou přináší rozmach moderních forem elektronické komunikace, přináší pro vzdělávání nové výzvy. Přístup založený na více či méně mechanickém memorování dlouhých seznamů dat, jmen a událostí ustupuje rostoucí potřebě učit žáky a studenty schopnosti vyznat se v relevantních zdrojích informací a odlišit hodnověrné údaje od účelových a zbytečných. Školní časopisy zde mohou sloužit jako jeden z nástrojů.

Kresba Vladimír Rencín

MĚL JSEM NEVESELE DĚTSTVÍ. ČASTO ANI NA PŘÍPOJENÍ K INTERNETU NEBYLO.

Kresba Vladimír Rencín

Novinář a exilový nakladatel Bedřich Utitz byl živoucí encyklopedií dějin Československa

Nechyběl v žádném z bojů

● Jiří Hanák

Bedřich Utitz v dubnu 2014, když přebíral Cenu Arnošta Lustiga

Jen jsem vyjel ze skladového suterénu obchodního domu Kotva, spěchal jsem do ulic, především na Václavské náměstí. Byl předvánoční den roku 1989 a všude se něco dělo. Ve spěchu jsem u „Repre“ zprvu bez valné pozornosti minul v davu jakéhosi muže, periferní vidění mne však po několika krocích donutilo zastavit se a ohlédnout. On učinil totéž. A tak jsem se po jeho dvacetiletém exulantství opět setkal s Bedřichem Utitzem, svým někdejšími novinářským guru a později kamarádem a přítelem. Už se bohužel nepotkáme. V neděli 12. února večer totiž doma v Praze odešel do emigrace trvalé, neboť zemřel ve věku dožitých šestadevadesáti let.

Pocházel z německo-české židovské rodiny, jejíž kořeny lze dohledat už v sedmáctém století v okolí jihočeských Vodňan či Votic. Bedřichovou mateřštinou byla němčina, česky se učil až od svých jedenácti let. Přál bych však komukoliv z české antisemitské a xenofobní šepeti, aby svým rodným jazykem vládl tak, jako Bedřich češtinou. Byl Čechem vlastní volbou, nikoliv náhodným zrozením.

Válka, komunismus, emigrace

„Bédův“ život byl živoucí encyklopedií dějin Československa. Těžce ho poznamenala každá katastrofa, která potkala náš stát, a on oplátkou zase nechyběl nikde, kde se proti oněm katastrofám bojovalo. Už jako sedmnáctiletý se při zářijové mobilizaci hlásil jako dobrovolník, byl však odmítnut pro oční vadu. Přesto si nakonec zaválčil dosyta. Jako protitankový dělostřelec bránil Tobruk proti Rommelovi, později jako poručík československé obrněné brigády v Británii

obléhal přístav Dunkerque, Hitlerem proměněný v pevnost.

Po válce však svoji budoucnost s armádou nespojil, zemřel jako kapitán v záloze. Vsadil na svůj druhý talent, tj. na psaní, a udělal dobře. Jako tolik mladých intelektuálů i on podlehl komunistické vábnici o světu bez válek, bez rasové diskriminace a s rovnými příležitostmi pro všechny. Střízlivě z tohoto libého snu začal brzy, zejména poté, co zjistil, že agentura Telepress, kde krátce pracoval, je podnik pro šíření dezinformací na Západ. Něco jako dnešní ruský web Sputnik.

Po různých peripetiích (například knihovník v nemocnici) zakotvil v rozhlasu jako jeden z šéfu vysílání pro zahraničí. To vysílání ovšem také připomínalo onen Telepress, jenže v půli šedesátých let už notně popraskaný. A v roce 1968 německé vysílání pod Bedřichovým vedením považovali soudruzi z Německé demokratické republiky za odjištěné handgranáty, které jim Československý rozhlas každý den několik hodin šoupal do kalhot. Bedřich Utitz byl proto jedním z prvních, kterému už v září po ruské okupaci bylo doporučeno co nejdříve zmizet.

Odešel do druhé emigrace, tentokrát do Německa. Avšak ještě v půli osmdesátých let, už jako západoněmeckému občanovi (českého se nikdy nevzdal), mu západoněmecká bezpečnost nedoporučila cestu do Západního Berlína, protože by nemohla zajistit ani bezpečnou cestu, ani jeho pobyt tam. Žízeň soudruhů z NDR po Bedřichově krku byla veliká.

A není se co divit. Díky jazykovému vybavení a stykům okamžitě v emigraci rozvinul angažovanou publicistickou činnost. Psal knihy, do no-

vin, dělal rozhovory. A vrchol všeho, s kamarádem Adolfem Müllerem založil nakladatelství Index, kde mohli publikovat v Československu zakázaní autoři. Ti dokonce dostávali jakýsi skromný honorář. Index vydal na 200 knih. Mezi nimi i Vyhnanství od Mojžíra Klánského, které považují za dosud nejlepší knihu o síle a zájmu českého selství.

Šťastný člověk

Bedřich se vždy považoval za šťastného člověka. Rodina včasným útekem unikla holocaustu. Přežil frontu. Nedostal se do antisemitské komunistické mlýnice padesátých let. Dočkal se návratu domů z druhé emigrace. Měl rodinu s mnoha dětmi, vnuky a pravnučky. Zapsal se do historie české publicistiky. Byl vyznamenán Řádem Tomáše Garrigua Masaryka. A na jeho účtu vůči zemi, kterou si zvolil za vlast, položka „dal“ vysoce převyšuje položku „má dáti“. Opravdu šťastný člověk.

Foto ČTK

Text, který vyšel 15. února v Lidových novinách, otiskujeme s laskavým souhlasem autora.

Bedřich Utitz se narodil ve Vídni, v německo-české židovské rodině. V roce 1931 se rodina přestěhovala do Prahy, před německou okupací se jí podařilo emigrovat do Palestiny. Bedřich Utitz se v Palestině přihlásil do československé zahraniční armády, zúčastnil se obrany Tobruku, poté obléháni Dunkerque. V lednu 1945 byl zajat.

Po návratu do vlasti pracoval v ČTK a jako dobře jazykově vybavený i pro zahraniční redakce dalších médií. Na sklonku 50. let se stal dopisovatelem v Berlíně. Z ČTK odešel do agentury Telepress, po jejímž zrušení nemohl pro svůj židovský původ získat práci, krátce zakotvil v Ústavu pro experimentální chirurgii v Praze-Krči jako dokumentarista a knihovník, aby nakonec získal post redaktora v Československém rozhlasu.

V roce 1968 emigroval do Německa, kde spolu s Adolfem Müllerem založil samizdatové nakladatelství Index. V rámci exilu aktivně působil také jako žurnalista a překladatel a byl oporou emigrantům.

Bedřich Utitz obdržel celkem pět vyznamenání: Československý válečný kříž a medaili Za chrabrost ještě během 2. světové války, v roce 1998 Řád Tomáše Garrigua Masaryka, roku 2010 pak vyznamenání Za obranu republiky z rukou ministra obrany. V roce 2014 mu byla udělena Cena Arnošta Lustiga za rok 2013 dle principů Odvaha a Statečnost, Lidskost a Spravedlnost.

K výslovnosti samohlásek v médiích

● Lucie Jílková

Pokud se podíváme do jakéhokoli úvodu do fonetiky čili poučení o zvukové podobě češtiny, dočteme se, že čeština má pět samohlásek krátkých (*a, e, i, o, u*) a pět samohlásek dlouhých (*á, é, í, ó, ú*). Pokud ale pozorně posloucháme české mluvčí, zjistíme, že často vyslovují minimálně ještě jednu samohlásku, a to tzv. středový vokál, samohlásku někde mezi *a* a *e*, různě dlouhý zvuk, který nejčastěji slyšíme při váhání, rozmyšlení.

Výše uvedený přehled českých samohlásek možná vyvolal v některém ze čtenářů pochybnost, zda je úplný. Není v něm totiž uvedeno ypsilon, tzv. tvrdé *y*. „Chybí“ tam jednoduše proto, že ve výslovnosti tzv. měkké *i* a tvrdé *y* nijak nerozlišujeme. Pokud bychom třeba měli doplnit *i/y* ve slově *b_L*, výslovnost bude stejná při psaní *bili, bíly, byly i byli*. Z týchž důvodů není ve výčtu kroužkované *ů*, které se ve výslovnosti neliší od čárkovaného *ú*.

Pečlivá výslovnost pěti českých samohlásek má své dobré opodstatnění, samohlásky patří mezi tzv. fonémy, tedy zvuky, kterými lze odlišit význam slova, např. *pal – pel – pil*. Stejně tak může význam slova odlišovat samohlásková délka: *vil – víl, kolík – kolík, míle – míle* apod. Někdy v médiích (a to i ve veřejnoprávních) slyšíme mluvčí, kteří mají tzv. otevřené samohlásky, tedy v jejich mluveném projevu dochází k posunům *e→a, i→e, o→a, u→o*; např. slovo *telefonicky* pak může znít jako *talafanecke*.

Taková záměna samohlásek může vést ke dvojznačnosti, např. slovo *přišel* může znít jako *přešel*, místo *dobry den* slyšíme *dobry dan*, místo *těl* slyšíme *tal*, místo *Slovinsko Slovensko* apod. S příliš otevřenými samohláskami se setkáváme častěji u mluvčích z Prahy, resp. obecně ze středočeské oblasti. Naopak, třeba u některých mluvčích z Moravy, můžeme slyšet samohlásky příliš zavřené. Třeba samohlásky *i* se může jevit mluvčímu z Čech, jako příliš „měkká“. Různou výslovnost samohlásek můžeme slyšet třeba v televizních soutěžních pořadech, jichž se kromě moderátorů účastní také neprofesionální mluvčí (soutěžící) z různých koutů republiky. Ti mohou mluvit svými nářečními, a tedy také mohou mít samohlásky – ve srovnání se spisovnou výslovností – různě otevřené či zavřené.

Poněkud jiným jevem, který u některých mluvčích pozorujeme, je „zestejšování“ samohlásek, mluvčí mezi jednotlivými samohláskami nedělají skoro žádné rozdíly a samohlásky pak znějí jako *ə*, tedy jako středový vokál, samohlásky znějící jako hodně otevřené *e*, takže místo *a tak* slyšíme *ə tak*, místo *rozum* slyšíme *rəzəm*, místo *ulice* slyšíme *əlɛcə* apod. Jiní mluvčí krátkou středovou samohlásku přidávají téměř za každé slovo, které končí souhláskou, tedy slovo *podnik* zní jako *podnikə*, *problém* jako *problémə*, *počítač* jako *počítačə* atd. Taková slova pak mohou být přísně vzato o jednu slabiku delší.

Je ale třeba říci, že i když se záměnou samohlásky může změnit význam slova a i když někteří mluvčí různé samohlásky vyslovují prakticky stejně, resp. připojují za slovo krátkou středovou samohlásku, většinou k neporozumění mezi komunikačními partnery nedochází, neboť kromě výslovnosti jednotlivých hlásek vysuzujeme význam ze širšího kontextu.

Přesto je samozřejmě žádoucí, aby profesionální mluvčí vyslovovali samohlásky přiměřeně pečlivě, protože nedbalá či příliš otevřená výslovnost může klást vyšší nároky na posluchačovu pozornost, odvádět jeho pozornost od obsahu řečeného. Pokud má nějaký profesionální mluvčí např. příliš otevřené samohlásky, jistě je užitečné, absolvuje-li vhodný kurz hlasové výchovy.

Se středovou samohláskou se dále běžně setkáváme při vyslovování tzv. iniciálových zkratk, jimiž jsou třeba *s. r. o.* (společnost s ručením omezeným), *ČR* (Česká republika) nebo třeba *ČKD* (Českomoravská Kolben Daněk). Takové zkratky vyslovujeme tak, jak je obvyklé při přehrávání abecedy, tedy *s. r. o.* vyslovíme *es er ó*, *ČR* vyslovíme *čeer*, *ČKD* vyslovíme *čékádé* atd. Ovšem právě při výslovnosti zkratk se ukazuje, že zejména některé z nich lze vyslovit prakticky pouze prostřednictvím středové samohlásky; typicky třeba *SRPŠ* (Sdružení rodičů a přátel školy) lze slyšet vyslovovat jako *səpəpəšə*. Výslovnost *es er pé eš* je třeba v běžném rozhovoru učitelů a rodičů žáků téměř vyloučena.

Rovněž v médiích je výslovnost některých zkratk prakticky jediné možná prostřednictvím středové samohlásky, jde třeba o zkratky *ŘSD* (Ředitelství silnic a dálnic) nebo *ŽS* (Železniční stavby), u kterých je běžná výslovnost *řəsəðə*, resp. *žəsə*, a u nichž by výslovnost *eř es dé*,

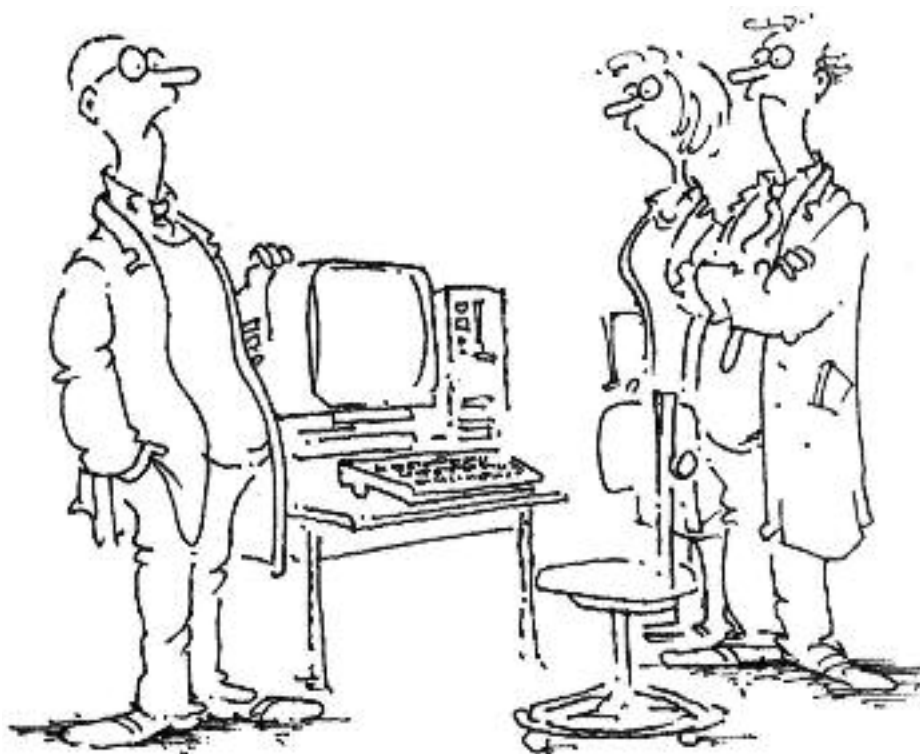
resp. *žet es*, působila nepřírozně. (Pochybnostem, jak zkratku vyslovit, se lze vyhnout samozřejmě tím, že vyslovíme plný název; ovšem pokud se třeba zkratka v kratším textu vícekrát opakuje, může se mluvčí rozhodnout, že bude užívat jen zkratku.)

Zvláště v běžných nepřipravených rozhovorech (třeba při nákupu oblečení) zaznívá v našem mluveném projevu tato středová samohláska ještě v jiné funkci, většinou jí vyjadřujeme své váhání, rozpaky, teprve si rozmyšlíme, co vlastně řekneme. Směrem k prodáváči pak může zaznít: *əəə měla bystě nějaký sáčko?* A rovněž prodáváčka může začít dlouhým středovým vokálem *əəə jako na vás myslíte?*

Sledujeme-li veřejnoprávní zpravodajství, pak tento středový vokál, lze se také setkat s označením hezitací (tj. váhací) zvuk, prakticky neslyšíme v případě zpráv čtených. Avšak pokud třeba moderátor ze studia vede telefonický rozhovor s někým dalším, pak takový rozhovor může obsahovat různé prvky typické pro nepřipravený běžný rozhovor, včetně právě hezitacích zvuků. A situace je pochopitelně podobná v diskusních pořadech. Například z úst jednoho z hostů v pořadu Události, komentáře ze dne 26. 1. zaznělo: *Tak to samozřejmě ə uvidíme, jaké budou důsledky, vždycky když se něco zavádí, tak to má své (pauza) pozitivní, negativní i ə nepředvídatelné důsledky ə každopádně pokud tam ə bude skutečně ə jedinou ə po celé hranici, tak ə určitě ə určitě to bude těžko ə překonatelné a ə uvidíme, jaké ty důsledky budou.*

Takový přepis mluveného projevu samozřejmě není s to postihnout všechny jevy pro mluvený jazyk charakteristické, je z něj ale patrné, že hezitací zvuk, středová samohláska, je sa-

INTERNET MÁ BUDOUCNOST. PŘÍŠTÍ VÝSTŘEL Z AURORY PADNE NA NĚM.

Kresba Vladimír Renčín

mozřejmě součástí projevu tohoto mluvčího. Mluvčí vyslovuje středovou samohlásku ve chvíli, kdy si rozmýšlí, jak bude pokračovat, jaký výraz zvolí. Zřejmě celá úvodní pasáž (zazněla bezprostředně po moderátorově otázce) *Tak to samozřejmě* ə je přípravnou fází, jejíž součástí je také hezitační zvuk. Hezitační zvuky mohou být různě dlouhé, v příkladu je rozlišen krátký zvuk ə a dlouhý zvuk əə, to je ovšem záznam velmi zjednodušený.

Hezitační zvuky mívají svou specifickou intonaci, z níž jako posluchači vyzoumáváme, zda mluvčí váhá, zda nechce přijít o slovo – hezitačním zvukem lze vyjádřit, že jsme ještě neskončili, že ještě budeme pokračovat, jen třeba právě hledáme potřebný výraz –, zda vyjadřuje souhlas či nesouhlas apod. Hezitační zvuk se může stát i samostatnou replikou v běžném rozhovoru:

mluvčí A: *Ted' volal, že nepřijde.*

mluvčí B: əə

mluvčí A: *No co se divíš?*

Aby mluvčí A rozpoznal, že se mluvčí B nad jeho prvním tvrzením pozastavuje, že se mu diví, je potřeba, aby hezitační zvuk měl příslušnou délku a intonaci.

Takové užití hezitačního zvuku je v televizi-
ním či rozhlasovém zpravodajství těžko před-
stavitelné, ale třeba v různých talk show,
v nichž se rozhovory moderátora a hostů velmi
často blíží k běžným rozhovorům, se to samo-
zřejmě objevit může. To ukazuje třeba krátký
úsek dialogu moderátora Jana Krause s příro-
dovědcem Jaroslavem Hlaváčem, který zazněl
v pořadu *Uvolněte se, prosím* (odvysílaném
v roce 2010). Dlouhá středová samohláska mě-
la být přípravnou fází, J. Hlaváč nepochybně
chtěl zareagovat na moderátorova slova,

ovšem jeho příprava je přerušena smíchem mo-
derátora:

J. Kraus: *vy ste přišel plnej nápadů,*

J. Hlaváč: əə

J. Kraus: *(smích)*

J. Hlaváč: *to my to my v tom našem oboru
musíme nó*

Uvedené příklady snad ukázaly, že hezitační
zvuky jsou přirozenou součástí našich mluve-
ných textů, samozřejmě především projevů ne-
formálních. V některých prostředích jsou však
považovány za jev nežádoucí, o čemž svědčí
třeba to, že tyto hezitace (společně třeba s pře-
řeknutími apod.) jsou někdy následně odstra-
ňovány z rozhlasových pořadů, jejichž hostem
je nějaký neprofesionální mluvčí.

Jde samozřejmě o pořady, které se nevysí-
lají v přímém přenosu, jež je možné následně
upravit, vylepšit, a to třeba právě odstraněním
hezitačních zvuků. Při pozorném poslechu ně-
kdy slyšíme intonování, které je v jistých mo-
mentech mírně nepřírozené. Intonačně zde „ně-
co chybí“, možná právě to je místo, odkud byl
odstraněn hezitační zvuk, pauza apod.

Od středové samohlásky přesuňme ještě
pozornost k dalším samohláskám, které se rov-
něž v původním výčtu neobjevují, s jejichž vý-
slovností si ale také někdy musíme poradit. Mů-
že jít o zaokrouhlené samohlásky, které známe
z němčiny nebo třeba maďarštiny.

Dejme tomu maďarské město *Győr* se v ma-
ďarštině vysloví *Đőr* (je tedy třeba vědět, že
spřežka *gy* se čte jako *dj*), slovo obsahuje dlou-
hé zaokrouhlené *ő*. Taková samohláska se v se-
znamu českých samohlásek nevyskytuje a pod-
le široce užívaných fonetických příruček je
v takových případech potřeba cizí samohlásku
nahradit nejbližší českou, *ő*→*é*, tedy *Győr* se
v češtině náležitě vysloví *Đér*.

V jiném maďarském zeměpisném jméně se
vyskytují hned tři zaokrouhlené samohlásky,
Bükfürdő, ty jsou nahrazeny *ü*→*i* a opět *ő*→*é*,
náležitá výslovnost v češtině je tedy *Bikfürdė*.
V názvu německého města *Schöna* opět dojde
k náhradě *ö*→*é*, náležitě vyslovíme *Šėna*; ko-
nečně třeba německé město *Düsseldorf* obsa-
huje zaokrouhlené krátké *ü*, které se v češtině
nahradí *i*, v češtině vyslovíme *Disldorf*. (Nikoli
Dizldorf! Ale o výslovnosti souhlásek zase ně-
kdy příště.)

Fotograf Mediažurnálu – Jan Hromádka

Jan Hromádka (* 1981) patří mezi mladou generaci fotografů, tvorbou se příliš nevyhraňuje, zabíhá do oblasti reportážní, umělecké i vysoce stylizované fotografie. Jako absolvent informatiky na Vysoké škole ekonomické v Praze patří mezi tvůrce, kterého na životní dráhu nenasměrovalo vzdělání uměleckého směru, ale vliv rodiny, talent a přirozený zájem o okolní svět. Fotografování se začal intenzivněji věnovat na gymnáziu a dá se tak říci, že základy řemesla nasbíral už v analogové době. Koniček postupně proměnil v povolání, se kterým na plný úvazek coby volný fotograf začal v roce 2011.

Těžištěm tvorby Jana Hromádka je reportáž s akcentem na kulturní a společenské akce. Fotografuje pro Divadlo Archa nebo Academia Film

Olomouc, angažuje se v zájmovém spolku Živé město. Poslední dobou se však stále častěji uchyluje ke komplexnějším a časově náročnějším projektům. Příkladem je nedávná minimalistická studie z prostředí pražských Holešovic, které doslova před očima mizí v moderní zástavbě či populární „fotokoutky“, ve kterých během různých kulturních akcí zachycuje portréty jednotlivců dvojic nebo skupin.

Série snímků, které autor poskytl na stránky prvního letošního Mediažurnálu, vznikla v průběhu loňských oslav 85. výročí založení pražské ZŠ Tolerance, kterou navštěvují žáci se specifickými vzdělávacími potřebami. Hromádkaovo portfolio je dostupné na webové stránce janhromadko.com.

Série snímků z loňských oslav 85. výročí založení ZŠ Tolerance

Série snímků z loňských oslav 85. výročí založení ZŠ Tolerance

